

Hudobná výchova

Metodická príručka k vzdelávacej oblasti
Umenie a kultúra Štátneho vzdelávacieho
programu pre predprimárne vzdelávanie
v materských školách

Anna
Derevjaníková

SPU ŠTÁTNY
PEDAGOGICKÝ
ÚSTAV

BRATISLAVA
2016

Autor: PaedDr. Anna Derevjaníková, PhD.

Názov publikácie: Hudobná výchova

Recenzenti: doc. PaedDr. Libor Fridman, PhD.
Mgr. Zuzana Kováčová, PhD.

Vydavateľ: Štátny pedagogický ústav

Rok vydania: 2016

ISBN: 978 – 80 – 8118 – 177 – 1

OBSAH

- 1 Obsahové a výkonové východiská hudobnej výchovy v materskej škole**
- 2 Hudobnosť dieťaťa predškolského veku**
- 3 Rytmické činnosti**
- 4 Vokálne činnosti**
- 5 Percepčné činnosti – počúvanie hudby**
- 6 Inštrumentálne činnosti**
- 7 Hudobno-pohybové činnosti**
- 8 Hudobno-dramatické činnosti**

Úvod

Hudobná výchova vychádza z hudobného umenia ako neoddeliteľnej súčasti života človeka a každej kultúrnej spoločnosti. Jej cieľom v predškolskom veku je rozvíjať hudobnosť dieťaťa, t. j. elementárne hudobné schopnosti, zručnosti a návyky, ktoré sa stanú základom pre ich ďalšie plnohodnotné vnímanie a prežívanie hudobného umenia. Zároveň chce prebúdzáť trvalý a pozitívny vzťah k hudbe, umeniu, k národným kultúrnym hodnotám a človeku. Tento dlhodobý proces pôsobenia hudby na človeka sa začína už v predškolskom veku a toto obdobie je z hľadiska perspektív rozvoja hudobnosti jedinca výrazne podmieňujúce.

Hudobno-výchovný proces je založený na zážitkovom, činnostnom a integratívnom princípe *výchovy hudbou a k hudbe*, ktorý vedie k postupnému utváraniu a rozvoju hudobnosti, neskôr aj k hudobnej a estetickej gramotnosti dieťaťa, čím prispieva aj k jeho celkovému harmonickému rozvoju. Dieťa je vnímané ako jedinečná osobnosť s väčšou či menšou mierou hudobného nadania, s rôznou kvalitou hudobných schopností, ktoré má výsostné právo byť rozvíjané po hudobnej i emocionálnej stránke. Prejavy jeho hudobnej expresie vo všetkých jej podobách sú vyjadrením jedinečného spôsobu detskej hudobnej kreativity ako prirodzenej súčasti psycho-fyziologického správania sa detí, ako ich životný prejav.

Hudobné činnosti predstavujú najrozmanitejšie formy styku dieťaťa s hudbou a tvoria základný prostriedok na rozvíjanie všeobecných a hudobných schopností, zručností a návykov dieťaťa. Nepôsobia izolovane, ale vzájomne sa dopĺňajú, podporujú a zmysluplne integrujú.

Predložený učebný zdroj je spracovaný v súlade s novým Štátnym vzdelávacím programom pre predprimárne vzdelávanie v materských školách (2016). Spôsobom spracovania je však nadčasový a použiteľný aj pre alternatívne pedagogické koncepcie, ktoré pracujú s hudobným materiálom a deťmi predškolského veku. Objasňuje základné teoretické,

obsahové i výkonové východiská ŠVP vo vzdelávacej podoblasti hudobná výchova ako súčasť vzdelávacej oblasti Umenie a kultúra. Vychádzajúc z empirických skúseností z realizácie metodických stretnutí s učiteľkami materských škôl považujem za potrebné rozšíriť poznanie učiteliek materských škôl z oblasti hudobnej psychológie - hudobnosti dieťaťa predškolského veku, podielu hudobných činností na rozvoji hudobnosti, t.j. hudobných schopností a zručností detí. Zároveň je potrebné rozvíjať ich praktické pedagogické i hudobné zručnosti v oblasti hudobno-výchovných činností.

1 Obsahové a výkonové východiská hudobnej výchovy v materskej škole

Oblasť hudobného umenia a hudby ako takej je zahrnutá vo vzdelávacej oblasti **Umenie a kultúra** v časti **hudobná výchova**. Vychádza z hudobného umenia ako neoddeliteľnej súčasti života človeka a každej kultúrnej spoločnosti. Jej cieľom je rozvíjať elementárne hudobné schopnosti, zručnosti a návyky detí predškolského veku, ktoré sa stanú základom pre ich ďalšie plnohodnotné vnímanie a prežívanie hudobného umenia. Zároveň chce prebúdzajú trvalý a pozitívny vzťah k hudbe, umeniu, k národným kultúrnym hodnotám a človeku. Hudobná výchova je založená na zážitkovom a činnostnom princípe *výchovy hudbou a k hudbe*. Dieťa je vnímané ako jedinečná osobnosť s väčšou či menšou mierou hudobného nadania, s rôznou kvalitou hudobných schopností, ktorému budú tieto hudobné činnosti odhalené a prístupné, aby následne objavilo svoju mieru hudobnosti, nadania, pocítilo radosť z priameho stretnutia - dotyku s ňou.

Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie v materskej škole v časti hudobná výchova vychádza z koncepcie komplexnej múzickej výchovy, založenej na činnostnom a integratívnom prístupe k hudbe, k jednotlivým hudobno-výchovným činnostiam i prejavom tak, aby hudba bola pre deti hrou a objavovaním hudby v sebe i mimo seba, aby znejúca hudba vytvárala vzťah k hudbe. Hudobné činnosti predstavujú najrozmanitejšie formy styku dieťaťa s hudbou, dávajú možnosť spájať hudbu so slovom, pohybom, hrou na detských hudobných nástrojoch. Tvoria základný prostriedok na rozvíjanie všeobecných a hudobných schopností, zručností a návykov dieťaťa. Jednotlivé hudobné činnosti nepôsobia izolovane, vzájomne sa dopĺňajú, podporujú a zmysluplne integrujú. Ide o komplex hudobných činností, ktoré sú podľa činnostnej dominancie rozdelené na rytmické, vokálne, inštrumentálne, percepčné, hudobno-pohybové a hudobno-dramatické činnosti. Ide o komplex aktivít, ktoré smerujú k rozvoju hudobnosti detí, nepôsobia izolovane, ale navzájom sa prelínajú a podmieňujú (napr. zvládnutá vokálna rytmizácia je predpokladom pre pohybovú rytmizáciu hrou na tele a následné využitie v inštrumentálnych činnostiach). Toto klasické členenie na hudobné činnosti je aj snahou o zachovanie identity predmetu hudobná výchova

s tradičnými hudobno-výchovnými činnosťami, s hudobným znejúcim obsahom, ktorá sa pri rôznych integratívnych pedagogických prístupoch začína vytrácať.

Výkonový štandard predstavuje identifikovateľný a vyhodnotiteľný výkon, dosiahnuteľný pre väčšinu detskej populácie v jednotlivých hudobno-výchovných činnostiach. Nestanovujú výkonové optimum, ani výkonový ideál, pretože hudobné výkony sú špecifické a nie vždy jednoznačne merateľné, resp. opísateľné. Okrem zjavných prejavov sa hudobné činnosti a aktívne muzicírovanie podieľajú na zušľachtovaní duše dieťaťa, na jeho emocionálnom prežívaní, čo sa výkonovým štandardom v oblasti hudobnej výchovy definovať nedá.

Obsahový štandard prezentuje tú detskú skúsenosť v podobe hudobnej činnosti, ktorá vyplýva z plánovanej a naplnenej práce učiteľky a prostredníctvom ktorej je dosiahnuteľný stanovený výkon. V našom prípade je to aj snaha o pripomenutie resp. naznačenie tých činností, ktoré sa väčšou či menšou mierou spolupodieľajú na zvládnutí uvedeného výkonu.

Evaluačné otázky sú nástrojom na zabezpečenie inklúzie vo vzdelávaní, umožňujú zmysluplne napláňovať dosahovanie štandardov, stanoviť východiskovú situáciu vo vzdelávaní a plastickejšie zachytávať dynamiku detského napredovania.. V prípade hudobno-výchovných činností ide o nasmerovanie učiteľiek k hodnoteniu či posúdeniu výkonov, či prístupu detí k hudobným činnostiam, zohľadňujúc dedičné determinanty a predpoklady, kedy detský výkon nemusí byť vyhovujúci, resp. je ťažko hodnotiteľný, ale činnosť vykonáva s radosťou.

2 Hudobnosť dieťaťa predškolského veku

Prvých šesť rokov je pre **hudobný vývoj** dieťaťa veľmi dôležitých, pretože sa vtedy vytvárajú základy jeho hudobnosti. Hudba považovaná za veľmi účinný druh umenia, ktorý má v tomto veku bezprostredný vplyv na rozvoj nielen hudobnosti, ale hlavne emocionality a kognitívneho rozvoja. Otázkam hudobnosti sa venuje psychológia hudby, ktorá pomenúva, ako sa utvárajú, diagnostikujú a efektívne rozvíjajú hudobné schopnosti a zručnosti, ktoré sú základom hudobnosti jedinca. Jej úlohou je skúmať aj vzťah ľudskej psychiky k hudbe, hudobnému umeniu a kultúre ako takej. Hudobnosť predstavuje „*integráciu hudobných*

schopností, umožňujúcich hudobné činnosti a základné vzťahy človeka k hudbe“, „*je to súhrn anatomicko-fyziologických kvalít človeka, ktoré sú výsledkom dedičných dispozícií, vplyvov prostredia, prostredníctvom ktorých sa jedinec prejavuje v hudobných činnostiach*“ (Sedlák, 1985, s. 37). Holas zdôrazňuje potrebu skúmania otázky hudobnosti komplexne, z hľadiska emocionálnych, imaginatívnych, senzomotorických, intelektových, ba aj sociálnych väzieb, pretože „*hudobnosť v sebe integruje schopnosti emocionálneho prežívania pri vnímaní hudby, ktoré stimulujú rozvoj hudobných záujmov a potrieb, schopnosť samostatného učenia a tvorivého osvojovania hudby*“ (Holas, 2013, s. 31). Sedlák zásadne odlišuje pojmy hudobnosť a hudobné nadanie, pričom hudobnosť vníma ako základnú vlastnosť, ktorá sa vyskytuje aj u ľudí s malým hudobným nadaním a nadanie vníma ako kvalitatívne vyšší stupeň (Holas, 2013).

Hudobné vlohy (vrodené anatomicko-fyziologické zvláštnosti organizmu, tvoriace vnútorné podmienky pre vytváranie schopností) sú kategóriou biologickou, predstavujú len potencialitu, predpoklady pre následné rozvinutie v hudobnú schopnosť a následne zručnosť. Aktivujú sa primeranými, kvalitnými a premyslenými hudobnými činnosťami. Často sa nápadne prejavujú už v ranom detstve a sú pomenovávané ako hudobné nadanie. Prejavujú sa ako hudobné nadanie všeobecného a špeciálneho charakteru už u malých detí so sklonom k určitému druhu hudobných činností a dosahovaním veľmi dobrej úrovne u niektorého z hudobných prejavov.

Nadanie je potenciál, ktorý jedinca predurčuje na kvalitné intelektuálne, umelecké či športové výkony. Úroveň hudobného nadania podmieňujú faktory biologickej, fyziologickej a psychickej povahy a tvoria ho zložky: **predpokladová** (fyzické vlastnosti jedinca, všeobecné hudobné schopnosti, hudobné zručnosti, návyky a vedomosti), **aktivačná** (vôľové vlastnosti, vytrvalosť, vnútorná motivácia, emocionálna citlivosť, profesijné zameranie osobnosti a pod.), **sociálna** (vplyvy sociokultúrneho prostredia, rodiny, školy, masmédií či vrstovníkov). Hudobnosť nie je charakterizovaná len jednou schopnosťou, ale jej komplexnosťou a preto pri posudzovaní hudobnosti jedinca je potrebné brať do úvahy všetky tri zložky. Hudobný vývin ľudského jedinca nie je automatickým a zrkadlovým obrazom vonkajšej hudobnej reality, je „*nepretržitou interakciou organizmu s hudobným prostredím a výchovnými podnetmi*“ (Sedlák 1995, s. 292).

Úroveň hudobnosti podmieňujú aj kultúrne potreby a záujmy (motívy), ktoré však nepôsobia izolovane, sú podmienené potrebou sebarealizácie a pod.

Hudobné vlohy (biologická výbava, vrodená potencialita) sú kategóriou biologickou – vrodenu, schopnosti, zručnosti a návyky sú kategóriou psycho-sociálnou, teda získavajú sa v priebehu vývoja človeka (Sedlák – Vaňová, 2013)

Hudobné schopnosti

Hudobné schopnosti sú určité kvality osobnosti, ktoré sú predpokladom pre vykonávanie určitých hudobných činností a prostredníctvom nich sa aj zjavne prejavujú. Preto hudobnú schopnosť nemôžeme postihnúť priamo, ale len prostredníctvom tej činnosti, ku ktorej tvorí východisko a prostredníctvom ktorej sa prejavuje. Holas (2013) zdôrazňuje, že je potrebné ich posudzovať komplexne a neoddeľovať hudobné schopnosti od:

rozvoja schopností všeobecných (zvlášť intelektových, senzomotorických),
od vplyvu emocionality (emocionálnej citlivosti a imaginatívnych procesov),
záujmov a potrieb jedinca, úrovne jeho motivácie, vôľových a charakterových vlastností a socio-kultúrnych vplyvov.

Pre potreby hudobno-výchovnej praxe ponúka Sedlák – Vaňová (2013) nasledujúcu klasifikáciu hudobných schopností:

hudobný sluch (schopnosti sluchovo-percepčné a sluchovo-motorické),

hudobné cítenie, resp. zmysel pre výrazové prostriedky (rytmické cítenie, tonálne cítenie a harmonické cítenie)

hudobno – intelektové schopnosti (hudobná pamäť, hudobná predstavivosť, hudobné myslenie),

hudobno – tvorivé schopnosti (fantázia, fluencia, flexibilita, senzitivita, originalita, elaborácia, integrácia).

Sluchovo - percepčné schopnosti umožňujú spracovávať akustické vlastnosti hudby a zvukového sveta okolo seba. Vyznačujú sa citlivosťou pre intenzitu – dynamiku, farbu a výšku tónu.

Sluchovo-motorické schopnosti

Ide o schopnosť motorickej - pohybovej reakcie na hudobný podnet. Reagovať na zvukový podnet môžu hlasivky, pohyby rúk a paží, pohyby rúk pri hre na hudobné nástroje, pohyby celého tela pri pohybových činnostiach.

Rytmické cítenie sa prejavuje ako schopnosť vnímania a prežívania (vyjadrenia) rytmických a metrických vzťahov, citlivosťou pre metrickú pulzáciu, tempo a rytmus.

Tonálne cítenie sa prejavuje ako schopnosť vnímať, emocionálne prežívať a chápať tonálne vzťahy v melódii. Jeho základom je vnem výšky tónov.

Emocionálna reakcia na hudbu je spojená s emocionálnym zážitkom z objavovania nepoznaného. Dieťa na hudobný podnet reaguje veľmi spontánne, neobmedzujú ho konvencie ani v prostredie, kde hudobný podnet prijíma.

Hudobná pamäť - ide o proces prijímania – osvojovania si hudby, podržania v pamäti a následného vybavenia a reprodukcie.

Hudobná predstavivosť je schopnosť vytvárať, pretvárať a zámerne operovať s hudobnými predstavami vzniknutými v hudobných činnostiach.

Hudobno – tvorivé schopnosti - schopnosť nachádzať a vytvárať nové hudobné vyjadrenia vlastných emocionálnych predstáv. V predškolskom období má len elementárnu podobu.

Podľa Holasa (1994) sa hudobné schopnosti vyvíjajú postupne v jednotlivých etapách hudobného vývoja. Do dvoch rokov sa u dieťa vytvára **orientácia v zvukovom priestore**, od 2. do 6. rokov **orientácia v tónovom priestore** a v mladšom školskom veku **orientácia v hudobnom priestore**.

Zručnosť (tiež spôsobilosť, obratnosť, rýchlosť, presnosť) je nadobudnutá pohotovosť správne, čo najrýchlejšie a s čo najmenšou námahou vykonávať určitú činnosť na základe osvojených vedomostí a predchádzajúcej praktickej činnosti. Fyziologickým základom utvárania zručností je vzájomné pôsobenie zmyslových orgánov (hmat, zrak, sluch) s centrálnou nervovou sústavou a motorickým aparátom. Základom hudobných zručností je mechanizmus podmienených reflexov (Holas, 1993).

Schopnosti sú vnímané ako vnútorné psychické štruktúry a predpoklady, ktoré sa prejavujú prostredníctvom hudobných činností. Schopnosť je postihnuteľná len prostredníctvom činnosti. Zručnosť sa tak stáva navonok v činnosti prejavenu schopnosťou. Aby sa však prejavila zručnosť, je potrebná schopnosť. Základom hudobných prejavov je triáda schopnosť – zručnosť – činnosť. Kým schopnosť má všeobecnejší charakter, zručnosť je konkrétnejšia a viaže sa ku konkrétnemu hudobnému výkonu. Rozlišujeme zručnosti: percepčné, motorické, senzomotorické, hudobno-intelektové a sociálne. Ich formovanie prebieha vo fázach: kognitívnej (prvotné informácie o činnosti), fixačnej (kedy sa opakovaním upevňuje), automatizačnej (zručnosť vo fáze návyku) a kontrolnej (spätná väzba, prebieha neustále).

Hudobno-výchovné činnosti sú prostriedkom rozvoja hudobných schopností, zručností a návykov. Je potrebné ich poznať a vedieť pomenovať, aby sme mohli správne stanoviť a definovať aj ciele jednotlivých hudobno-výchovných činností v materskej škole.

Vaňová (Sedlák – Vaňová, 2013) z hľadiska školskej hudobnej výchovy vymedzuje nasledujúce oblasti hudobných zručností, ktorých prejavy sa dajú aplikovať aj na predškolskú hudobnú výchovu.

Sluchové zručnosti: rozlišuje sluchom jednotlivé vlastností tónu (sila, výška, farba, dĺžka), postihne smer melodického pohybu, výrazné stúpanie a klesanie melódie, počuje odkiaľ prichádza zvuk alebo tón, zachytí chybu v znení známej piesne, rozpozná ukončenú alebo neukončenú melódiu, vedome používa termíny pre označenie tempa a dynamiky.

Rytmické zručnosti: rytmizuje reč, reprodukuje metrum, reprodukuje rytmus piesne, reprodukuje rytmické ostináto, zachytí zmenu metra (2/4 na 3/4 takt), prejavuje sa tvorivo v rytmických činnostiach.

Zručnosti v oblasti vokálnych činností: má správne spevácke držanie tela, správne nasadí a tvorí tón, navodzuje hlavovú rezonanciu, mäkký hlasový začiatok, vyrovnáva farebnosť vokálu, správne artikuluje a vyslovuje text, spieva v celom hlasovom rozsahu, spieva intonačne čisto, spieva s emocionálnym zaujatím.

Percepčné zručnosti: začína sa orientovať v základných vyjadrovacích prostriedkoch hudby, postrehne výrazné kontrasty v hudbe, verbálne charakterizuje emocionálne rozdielne typy hudby, identifikuje znenie základných klasických hudobných nástrojov, začína rozoznávať základné hudobné žánre (vokálna, inštrumentálna).

Inštrumentálne zručnosti: zvládne techniku hry na Orffove hudobné nástroje, reprodukuje predohru, medzihru a dohru k piesni či riekanke, experimentuje s farbou zvuku hudobného nástroja, využíva zvukomaľbu pri stvárnení mimohudobného obsahu, prejavuje svoju tvorivosť hrou na hudobný nástroj, pohybom vie vyjadriť hudobno-vyjadrovacie prostriedky.

Hudobno-pohybové zručnosti: spontánne reaguje pohybom na charakter hudby, reaguje pohybom na zmeny tempa, metra, dynamiky, osvojuje si tanečné prvky, imituje tanečný pohyb, ovláda hru na tele, zapamätá si sled pohybov v jednoduchej choreografii, vie imitovať pohyb v hudobno-pohybových hrách.

Hudobno-tvorivé zručnosti: tvorivo reaguje na učiteľkine tvorivé podnety, využíva známe – osvojené veci v nových situáciách, vytvára melodické a rytmické hudobné fragmenty, vytvára nové pohybové stvárnenia hudby.

3 Rytmické činnosti

Rytmizuje riekanky rôzneho druhu v 2/4 a 3/4 takte (úroveň 1-3)

rytmicky deklamuje riekanky formou hry na ozvenu, formou dialógu či štafety (3);

rytmizuje riekanky pri zmenenom tempe, dynamike, farebnej interpretácii (2);

vokálne rytmizuje riekanky kolektívne, individuálne, v skupinách (1).

Realizuje rytmický sprievod k riekankám a piesňam (úroveň 1-3)

realizuje rytmický sprievod, predohru, dohru k riekanke a piesni v podobe metra, rytmu, rytmického ostináta hrou na tele, hrou na Orffových hudobných nástrojoch alebo vokálnou rytmizáciou (3);

rytmicky deklamuje riekanky, spieva piesne v spojení so synchronnou reprodukciou rytmu, rytmického ostináta hrou na tele (tl., pl.) alebo na Orffových hudobných nástrojoch (2);

rytmicky deklamuje riekanky, spieva piesne v spojení s reprodukciou metra hrou na tele (tl. pl.) alebo na Orffových hudobných nástrojoch (1).

Rytmické činnosti vychádzajú z poznania, že deti najprirodzenejšie rytmus prežívajú prostredníctvom rytmizovaného slova a následne ho prenášajú do podoby elementárneho pohybu a hry na telo. Rytmické činnosti **upevňujú** schopnosť paralelného vnímania a prežívania rytmických a metrických vzťahov v hudbe, čo je najzjavnejšie pri rytmizácii textu, poetických útvarov, ktorými riekanky aj piesne sú. Deti získavajú osobnú skúsenosť s **rytmizáciou riekaniek, slov a slovných spojení**, realizáciou **rytmických dialogických, štafetových** či **tvorivých hier**. Tie sa stávajú východiskom pre vytváranie rytmických sprievodov k piesňam či riekankám v podobe **metra, rytmu, rytmického ostináta**, vytváranie **rytmickej predohry, medzihry a dohry**, ktoré následne realizujú aj hrou na tele alebo nástrojmi Orffovho inštrumentára.

Evaluačné pozorovanie je zamerané na sledovanie úrovne rytmického cítenia, aká je podoba vokálnej rytmizácie, do akej miery deti dodržiavajú rytmus a tempo vokálnej rytmizácie, či rady interpretujú takéto rytmizované texty, či dokážu vyjadriť rytmus alebo metrum piesne hrou na tele, či si zapamätajú rytmické ostináto (takt, dvojtaktie) a či ho dokážu udržať ako

rytmický sprievod k piesni či riekanke, či dodržia plynulosť v rytmickom sprievode alebo rytmickej hre.

Rytmické činnosti sú prostriedkom rozvoja rytmického cítenia, sluchovo-motorických schopností i hudobnej tvorivosti detí. **Rytmické cítenie** je schopnosť paralelného vnímania a prežívania (interpretácie) rytmických a metrických vzťahov v hudbe.

Rytmus je časová postupnosť a členenie hudby, priebeh rôznych časových – dĺžkových hodnôt v časových úsekoch – taktoch, ktoré vznikne striedaním hodnôt rôznej dĺžky. V pojme rytmus sú obsiahnuté zložky: **metrum**, **tempo** a časové členenie tónov to je ten vlastný **rytmus**. Všetky tieto vlastnosti hudobného metrorytmu pôsobia paralelne - súčasne.

Metrum je striedanie prízvučných a neprízvučných dôb v časových úsekoch – taktoch.

Tempo je rýchlosť v akej prebiehajú hudobné impulzy, doby.

V predškolskom veku deti lepšie cítia metrum, až 5-6 ročné cítia rytmus. Ak si tleskajú k piesni, tleskajú metrum, až neskôr rytmus podľa slovnej inštrukcie. Ľahšie vyjadria rytmus, ak je spojený aj so slovom – výraznou deklamáciou. Na zmeny tempa reagujú pohotovo zmenou pohybu napr. z chôdze na beh a naopak.

Vokálna rytmizácia riekaniek

Riekanka je jednoduchá veršovaná a rýmovaná básnička či rečovanka, ktorá má osobitný rytmický charakter. Je to svojrázny príhovor detí k zvieratám, rastlinám, k rozličným úkazom a javom v prírode, ktorý je prednášaný **výrazne rytmicky** (nie slabikovane), v skupinách i jednotlivo. Rytmicky deklamujeme aj iné detské poetické žánre: **rečovanky, vyčítanky, vysmievky, prihováranky, ale aj hádanky, príslovia a porekadlá**. Vyberáme také texty, ktoré sú svojím obsahom zaujímavé, ponúkajú možnosti pre ďalšie využitie po stránke jazykovej, ale aj hudobnej.

Riekanku v rytmickej podobe učíme imitačne, na základe opakovania po učiteľke.

Pred samotným učením je potrebné deti motivovať.

2 – 3 ročné deti dokážu riekanky prednášať s pevným rytmom a deklamáciu spájajú s pohybom.

3 – 4 ročné deti – pre ne to môžu byť texty aj s monotónnym – opakujúcim sa rytmom, pre staršie deti vyberáme texty, v ktorých sú možné rytmické kontrasty či zmeny. Po úvodnej motivácii, resp. prednese riekanky, riekanku rozprávame znova a deti sa k nej pridávajú. Je vhodné zvoliť primerané – pomalšie tempo reči, aby deti zachytili text, prednáša a učí sa

výrazne rytmicky, nie ako literárny text na prednášanie. Postupne k opakovanému textu môžeme pridávať zmenu farby výslovnosti, meniť tempo vyslovovania, aj výraz tváre.

Pri osvojovaní riekanky 5- 6 ročnými deťmi po úvodnej motivácii učiteľka prednáša riekanku po jednotlivých veršoch – frázach a deti ju hneď po malých celkoch opakujú. V prípade výskytu ťažších slov alebo ťažšie vysloviteľných slovných spojení, môže verš zopakovať aj viackrát. Tak po jednotlivých veršoch vokálne zopakujú deti riekanku po učiteľke a následne sa ju učia a doučia už opakovaním ako celku po učiteľke tak, ako mladšie deti. Prvotné zopakovanie po veršoch vytvára predpoklad, že deti zachytia presne význam a podobu slov a minimálne raz prejdú slovami ich hovoridlami. Môžeme využívať prostriedky neverbálnej komunikácie, čím udržiavame detskú pozornosť. Aby nešlo stále len o mechanické opakovanie textu meníme farbu intonácie, tempo, polohu hlasu.

V heterogénnej skupine odporúčame učiť riekanku tiež po veršoch, pričom staršie deti sa ju hneď naučia a slúžia ako vzor pre mladšie deti, ktoré sa k nim postupne pridávajú.

Ak deti majú text riekanky čiastočne osvojený, môžeme s riekankou ďalej hudobne pracovať, môžeme k nej vytvárať vokálnu, pohybovú (hrou na tele) alebo inštrumentálnu rytmickú predohru, medzihru alebo dohru.

Ukážka vokálnej rytmizácie riekanky

Riekanku deti vokálne rytmizujú. Riekanku pri učení môžu prednášať iným zafarbením hlasu „ustráchaná Mariša“, „poplašená Mariša“, „šepkajúca Mariša“. Riekanku môžu rytmicky deklamovať v rôznej intenzite, môžu meniť aj jej tempo.

Riekanku po naučení môžu prednášať formou štafety, deti sú rozdelené do štyroch skupín a hovoria riekanku ako štafeta jednotlivé skupiny po sebe po veršoch.

Iš - la na - ša Ma - ri - ša, zo Spi - ša do Ša - ri - ša,
le - bo na tom Spi - ši, stra - ši - li ju my - ši.

Rytmický sprievod k riekanke a piesni

Ide o rytmický sprievod v podobe vokálnej, pohybovej (hra na tele, elementárne pohyby: chôdza, beh, podupy) a inštrumentálnej - hrou na hudobných nástrojoch (Orffov inštrumentár, vlastnoručne vyrobené rytmické nástroje, resp. rytmické hračky). Deti hrajú – rytmizujú v podobe rytmu riekanky (synchronna rytimizácia), v podobe metra, rytmického ostináta alebo voľne rytmicky dotvárajú sprievod. Je dôležité deťom dávať jasné pokyny, usmerňovať ich a jednotlivé nástroje zohrávať postupne podľa obtiažnosti.

vokálna rytimizácia

vokálne ostináto

Iš - la na - ša Ma - ri - ša, zo Spi - ša do Ša - ri - ša,

Ma - ri - ša

le - bo na tom Spi - ši, stra - ši - li ju my - ši.

Vokálne rytmizujú a vytvoria sprievod vo forme vokálneho ostináta. Uvedené vokálne ostináto deti môžu realizovať pohybom (tl., pl.), rytmus slova Mariša tleskajú alebo hrajú na zvolenom rytmickej nástroji. Rytmus slova Mariša je pre deti pomôckou na dodržanie rytmu.

Vokálna rytimizácia, kde ostináto Ma-ri-ša môže znieť vokálne, pohybom alebo hrou na hudobné nástroje v podobe predohry, medzihry a dohry.

vokálna
rytmizácia

vok. ostin.
paličky
tlieskanie

Iš - la na - ša Ma - ri - ša,
zo Spi - ša do Ša - ri - ša, le - bo na tom Spi - ši,
stra - ši - li ju my - ši.
Ma - ri - ša Ma - ri - ša

Mariša zo Spiša do Šariša môže ísť peši, zapojíme chôdzu a rytmickú deklamáciu, môže ísť nejakým dopravným prostriedkom autom, autobusom, vlakom. Ukážka vokálneho sprievodu v podobe dopravy vlakom - š - š - š. Uvedený sprievod môže plynúť počas celej piesne. Môže to byť len rytmická predohra a dohra, ako je to uvedené v ukážke.

predohra

dohra

Iš - la na - ša Ma - ri - ša,
zo Spi - ša do Ša - ri - ša, le - bo na tom Spi - ši,
stra - ši - li ju my - ši.
š - š - š - š
š - š - š - š

Stonožka

Mierne

hudba: A. Derevjaniková
text: J. Belašicová

Spev

Pl.

Dp.

D A D A D A D A

1. Dve sto-nož-ky v trá-ve se-dia, zdá sa, že už všet-ko ve-dia.

D A D D A D A

Zo ško-ly strach ne-ma-jú, vraj už ži-vot po-zna-jú.

2. Ja viem čítať, ba i písať i kobyľky v tráve chytať.

Ja viem pekné básne skladať a hádanky všetky hádať.

Rytmizácia slov a slovných spojení

Začíname rytmizáciou slov v rozsahu jedného taktu. Vyberáme pomenovania zvierat, kvetov, farieb, hračiek, geometrických tvarov. Využívame obrázky, hračky, veci, ktoré deti najprv slovne pomenujú, aby sa v skupine zjednotil pojem a následne vokálne rytmizujú.

Deti 3 – 5 ročné reagujú spontánne, a teda tleskajú (plieskajú) metrum alebo prvú prízvučnú dobu v takte, ak je tempo vokálnej rytmizácie prirýchle.

5 – 6 ročné deti pohybom vyjadrujú metrum, ak chceme, aby vytlieskali rytmus slov, je potrebné ich slovne usmerniť, napr. *tlieskaš tak, ako hovoríš, ako sa ti pohybujú ústa.*

Rytmizáciu slov spájame s pohybom tzv. hrou na tele a elementárnym pohybom v podobe chôdze či behu. Využívame tleskanie (tl), plieskanie (pl) a dupanie (dp) v podobe **synchronnej rytmizácie**, kedy je pohyb zhodný s rytmizovaným slovom a **asynchronnej rytmizácie**, kedy rytmizované slovo a rytmický pohyb nie sú zhodné – rovnaké, sú však metroritmické. U 5 - 6 ročných detí využívame aj ostinátny rytmus (opakovaná rytmická figúra – takt až dvojtaktie). Ostináto si deti osvoja imitačne, zaznie rytmizované slovo či slovné spojenie, potom ho vyjadríme pohybom (tl, pl).

4 Vokálne činnosti

Spieva piesne a riekanky (úroveň 1-3)

spieva piesne a riekanky v rozsahu d1-h1 v primeranej intenzite so zreteľom na kolektívny spev, reaguje na dirigentské gesto, má správne spevácke držanie tela, správne tvorí tón a spieva v celom hlasovom rozsahu (3);

spieva piesne a riekanky v rozsahu kvinty d1 – a1, vokálne dialogické hry na ozvenu, hry s dychom a hlasom, hry s hlasom a hlasové rozcvičky, hlasom imituje zvuky zvierat a okolitého sveta (2);

spieva jednoduché piesne a riekanky v rozsahu kvarty v ambite od e1 – a1, vokálne dialogické hry na ozvenu (1).

Vo výkonovom štandarde nie je stanovený hlasový rozsah, v akom by deti mali spievať, pretože ide o veľmi individuálnu záležitosť u jednotlivých detí, podmienenú genetickými

dispozíciami, ale aj podnetnosťou sociálneho prostredia, z ktorého dieťa prichádza, či ako dlho navštevuje materskú školu. Deti však spievajú piesne rôzneho ambitu, ich rozsah by však nemal presahovať c1 – c2, a aspoň v rozsahu d1-h1 by mali spievať relatívne intonačne čisto, uplatňujúc správne spevácke návyky do takej miery, do akej ich môžu mať deti predškolského veku osvojené.

V **oblasti skúseností detí** sú uvedené tie činnosti, ktoré smerujú k naplneniu tohto štandardu. Ide teda o spievanie piesní vhodných a primeraných pre detského interpreta, piesne ľudové, umelé či populárne piesne pre deti. Neoddeliteľnou súčasťou vokálnych činností je aj práca so speváckym dýchaním, riadené dychové cvičenia zamerané na uvedomenie si jednotlivých fáz dýchania, hlasové cvičenia zamerané na rozvoj vokálnych zručností detí. Venujeme sa aj otázkam spievania v kolektíve, spoločne začínať spievanie, reagovať na udaný tón, resp. zaspievaný začiatok piesne, na dirigentské gesto, spievať v primeranej intenzite. Realizujeme aj vokálne hry: vokálna štafeta, pieseň spievaná formou štafety, spev spájame s hrou na tele či tanečnými prvkami.

Evalučné pozorovanie je zamerané na zistenie, aká je úroveň speváckych zručností a návykov, ktoré podmieňujú podobu vokálneho prejavu detí, aký je hlasový rozsah detí. Taktiež si má učiteľka všímať, aký je záujem detí o vokálne činnosti a spievanie ako také, aké piesne deti obľubujú, za akých okolností spievajú, či spievajú spontánne bez vyzvania, či sa vo vokálnych činnostiach prejavujú tvorivo.

Spev je považovaný za najprirodzenejší ľudský umelecký prejav a ľudský hlas za najdokonalejší hudobný nástroj, ktorý je schopný svojimi špecifickými výrazovými prostriedkami vyjadriť tu najširšiu škálu myšlienok a ľudských pocitov. Takmer vždy vzniká spojením slovesného a hudobného prvku, a teda okrem emócie je schopný vyjadriť aj myšlienku, či iný mimohudobný obsah. Patrí aj k najstarším umeleckým prejavom ľudskej spoločnosti a je súčasťou kultúry všetkých národov. Každý zdravý jedinec, jeho hlas, má predpoklady pre spievanie. Aby sa však tieto predpoklady rozvinuli, je potrebné jeho neustále precvičovanie v plnosti rozsahu a znenia.

Vokálne činnosti predstavujú široký okruh praktických speváckych činností a sú aj najprirodzenejším detským hudobným prejavom. Sú **základom pre rozvoj tonálneho cítenia, rytmického cítenia, hudobnej predstavivosti a pamäte**. Zároveň sa **podieľajú na rozvoji vokálnych zručností a návykov v podobe správneho tvorenia tónu, správneho speváckeho dýchania, bez ktorého je intonačne čistý spev nemysliteľný**.

Malé deti narábajú s hlasom intuitívne, nesledujú svoje nedostatky, spievajú len tak, experimentujú s hlasom, spontánne napodobňujú zvukový svet okolo seba. 3-5 ročné dieťa je schopné úryvky piesní napodobniť a zapamätať si ich, zaspievaný známy motív z piesne už vie dokončiť.

Jeden z dôvodov, prečo deti nespievajú intonačne čisto je, že im **chýba adekvátny spevácky vzor, t. j. prirodzený kultivovaný spevácky prejav – jednohlasný čistý spev v ich detskej hlasovej polohe**. Vokálna hudobná produkcia pre deti je mnohozvuková a deti si z toho množstva znejúcich hlasov a tónov ešte nevedia vyčleniť ten ich, a preto je potrebné vrátiť deťom jednohlasnú vokálnu interpretáciu v podaní učiteľky či ich rodičov.

Empirické poznanie pedagogickej praxe nám však predostiera ďalší dôvod, prečo deti nespievajú čisto. **Učiteľky materských škôl často samy nespievajú intonačne čisto, ale hlavne nespievajú v hlasovej polohe detí, nepoužívajú hudobný nástroj na udanie správnej speváckej polohy**, majú pocit unavenosti hlasiviek a často spievajú aj o kvartu nižšie, ako je hlasový rozsah detí, s ktorými pracujú.

Hlasový rozsah detí predškolského veku

Trojročné dieťa má priemerný hlasový rozsah tercie až kvarty v polohe od d1 – a1. Štvorročné má rozsah sexty v polohe od c1 – h1 a šesťročné dieťa spieva niekedy aj v rozsahu celej oktávy od c1 - c2. Ide o priemerné a orientačné údaje, pretože mnohé deti tento hlasový rozsah nedosiahnu a nadané deti ho môžu presiahnuť. Hlasový rozsah dieťaťa na konci predškolského obdobia podľa Sedláka (1985) by mal byť od d1 – a1.

Spevácky register detí sa pohybuje v rozsahu ženského hlasového registra, deti však majú menší hrtan, kratšie a užšie hlasivky, a preto vzniká dojem, že deti spievajú vyššie.

Ideálom, ku ktorému sa v oblasti speváckych zručností a schopností chceme priblížiť je intonačne čistý, dychovo disciplinovaný, rytmicky správny, artikulačne a výrazovo zvládnutý prejav.

Pre čistý detský spev sú potrebné tieto predpoklady: **hudobný sluch**, ktorý umožňuje zachytiť všetky vlastnosti tónu (výška, sila, farba, dĺžka) a nájsť medzi nimi vzťahy; **hudobná pamäť**, ktorá uchová v pamäti predchádzajúce hudobné skúsenosti; **hudobná predstavivosť**, vnútorný hlas, ktorý umožňuje v duchu predstaviť si zapamätanú hudobnú skúsenosť; **rytmické cítenie**, ktoré umožní vnímať a prežívať (pohybom, spevom, slovom) rytmus, metrum a tempo hudobného materiálu; **tonálne cítenie**, ktoré je zárukou chápania tonality a umožňuje spievať pieseň, melódiu čisto v rôznych tóninách.

Správne spevácke dýchanie

Detské dýchanie je plytké, predstavuje ho krátky a rýchly nádych a následne výdych. Dieťa dýcha spontánne, jeho pľúca sú ešte vo vývine, majú malú kapacitu a aj ovládať dych sa deti ešte musia naučiť. Krátky nádych do hornej časti pľúc podmieňuje krátky výdych, ktorý zároveň spôsobí napätie v ramenách. Dieťa má pocit nedostatku vzduchu, a preto sa znovu nadychuje, pričom v hornej časti pľúc ešte vzduch má a ten zablokuje vzduch z dolnej časti pľúc. Spevácke dýchanie vplyva na úroveň, plynulosť, intonačnú čistotu a výraz hlasového prejavu.

Cieľom dychových cvičení je pripraviť hlasový ústroj na spievanie, zároveň vypestovať u detí zručnosť ovládať svaly dychového ústrojenstva, naučiť ich hospodáriť s dychom a neustálym opakovaním a variovaním zmeniť zručnosť na návyk správneho speváckeho dýchania.

Nácvik správneho speváckeho dýchania je dlhodobý proces. Správne spevácky dýchať znamená **dýchať celým dychovým aparátom, zabezpečiť plynulý, rovnomerný a hospodárny výdych**, neznamená to nabrať čo najviac vzduchu.

Dychové cvičenia môžeme realizovať:

- v stoji, v ľahu, v sede, v pohybe z predklonu;
- v ktoromkoľvek momente dňa, nielen pred nácvikom piesne, spievaním resp. pred hlasovou rozcvičkou;
- s celou skupinou detí pred nácvikom piesne, ale aj v skupinových aktivitách pri ranných hrách, pri cielených edukačných aktivitách, ak je vhodné počasie aj pri pobyte vonku;
- individuálne s deťmi, ktoré majú problém so správnym speváckym dýchaním alebo sú aj spevácky veľmi nadané.

Pri ich realizácii je dôležité:

- vhodne a nápadito motivovať – aktivizovať detskú predstavivosť;
- predviesť a vysvetliť jednotlivé fázy, presne to, čo od detí očakávame, počas realizácie deti usmerňujeme;
- dávať jasné slovné pokyny pre nádych, zadržanie dychu i výdychovú fázu, hlavne jej dĺžku;
- výdychovú fázu vhodne ozvučiť, pretože aj pri speve deti vydychujú na text, nie je to len dýchanie pre dýchanie, do výdychovej fázy je vhodné vkladať jednoduchý text, slabiky, citoslovčia, fonémy či vokály;
- uvoľniť u detí hlavne oblasť ramien a krku, pretože správny dych prichádza len do uvoľneného a pružného tela.

Nácvik jednotlivých fáz dýchania

Správne spevácke dýchanie tvoria tri fázy: fáza nádychu, zadržania dychu a výdychu. Správne dýchanie pri speve je charakterizované rýchlym vdychom a predĺženým, spomaleným výdychom. Nádych realizujeme **nosom** (ten je možný a častý na začiatku spievania, ale býva hlučný, t. j. počuteľný), **ústami** (rýchly a výdatný nádych).

Nádych nosom motivujeme napr. **privoniavaním** (ku kvetom, k voňavke; vôňa v kuchyni, vôňa jedla, vôňa v lese). Ide o ľahký, takmer nepočuteľný nádych nosom s cieľom spoznať, zachytiť či ukryť určitú vôňu. Po zachytení vône ju deti spoznávajú, zamyslia sa nad ňou, čím zadržia dych a nepočuteľne ju vyfukujú pred seba, posielajú ju niekomu, chcú, aby voňala okolo nich. Výdych našpúlenými zúženými ústami predlžuje zároveň fázu výdychu. Vôňu môžu deti pomenovať, aká bola, akú si predstavovali (sladká, štiplavá, štekľivá a pod.).

Predĺžený **nádych** nosom do spodnej časti pľúc je vhodné precvičovať nádychom jednou nosovou dierkou, tzv. jogínsky dych. Nádych tzv. „do bruška“ môžeme predlžovať zužovaním priestoru vdychu. Napríklad sa nadychujeme cez slamku, lievik, cez lievik v dlani, napijeme sa vzduchu cez našpúlené mäkké ústa, čo predlžuje nádychovú trubicu.

Zadržanie dychu slúži na uvedomenie si dychovej opory, dieťa si pri zadržaní dychu uvedomí svoje bruško, bránicu. Zadržanie dychu a ním spevnená a precvičená bránica sa podieľa na rovnomernosti a plynulosti výdychu.

Výdych realizujeme ústami, pretože precvičujeme spevácke dýchanie, a teda dych potrebujeme na rozozvučanie hlasoviek. Zámerom je, aby **výdych bol plynulý, rovnomerný a spomalený**, aby sa výdychová fáza postupne predlžovala. Vyvarujeme sa prudkého a neovládateľného výdychu so značným tlakom na hlasivky typu *čo najsilnejšie vydýchni*.

Pri nácviku správneho speváckeho dýchania môžeme zamerať činnosť len na niektorú z fáz, na správny nádych, či len zadržanie, či výdych. Ako **cvičenia na hospodárenie s výdychom** môžu poslúžiť aj rôzne dlhšie vety, ktoré deti vyslovujú rovnomerne na jeden výdych, vety z dialógov, ktoré sa objavili v hudobno-dramatických činnostiach, rytmizované riekanky, ktoré sa snažíme povedať na jeden resp. dva výdychy. Vo výdychovej fáze využívame spoluhlásky f, š, s, z, ž, či striedanie s-š, z-ž, f-š.

Hra s dychom Dnes nás povezieš ty

Hra na tzv. otvorenie hrudníka a prehĺbený nádych.

Deti sedia na celej stoličke, chrbát majú opretý o jej operadlo, ruky pred sebou ohnuté v lakťoch, imitujú riadenie auta.

Dnes nás musia do práce priviesť deti. Budú z nich ozajstní šoféri. Šoféri si pekne a pohodlne sadnú do auta a samozrejme sa pripútajú bezpečnostným pásom. Skúsia naštartovať, hrrrrrrr, hrrrrrr. A motor už pekne beží: hnnnnn, bbbbbb, brrrrrrrrrr a detskí šoféri položia ruky na volant a bezpečne bez predbiehania nás vezú do práce.

Nedovolíme deťom napínať ramená, majú ich uvoľnene. Ruky pred sebou na volante s lakťami do strán umožňujú nádych do spodnej časti pľúc. Ich jemný pohyb pri riadení udržuje uvoľnenie.

Práca s detským hlasom

Úlohou hlasových rozcvičiek a cvičení je:

- zabezpečovať súvislý hlasový výcvik, rozvíjať vokálne zručnosti;
- pripraviť hlasový ústroj na spievanie;
- rozširovať hlasový rozsah detí;
- rozvíjať hudobné schopnosti dieťaťa (tonálne cítenie, rytmické cítenie, hudobnú pamäť, hudobnú predstavivosť a i.).

Pred hlasovou rozcvičkou je dôležité navodenie príjemnej uvoľnenej atmosféry a spontánnej aktivity rôznymi hrami či motivačným rozhovorom. Dôležité je **uvoľnenie tela**, pričom využívame rôzne hry, prvky hudobnej dramatiky či imitácie. Navodzujeme také obrazy do predstavy, ktoré deti poznajú.

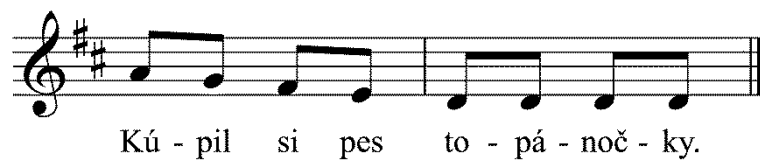
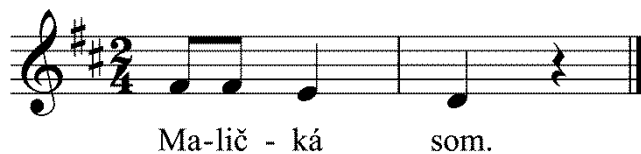
Pri spievaní môžeme stáť aj sedieť v rôznych polohách, napr. na päťkách a pod. Ak pri speve **stojíme**, nohy sú mierne rozkročené, chodidlá sú celé opreté o podložku. Váhu tela máme rozloženú rovnomerne na oboch chodidlách a v ich prednej časti, ako keby sme chceli vykročiť dopredu. Ruky sú voľne vedľa tela, ramená uvoľnené. Ak pri speve **sedíme**, tak sedíme na okraji stoličky, chodidlá sú opreté celou plochou o zem a sú mierne od seba. Chrbát je vyrovnaný, ramená smerujú dozadu a ruky sú voľne položené na stehnách, nie na kolenách (vzniká napätie v ramenách). Keďže v materských školách často učiteľky pracujú na koberci, môžeme využiť aj sed na päťkách. V takom prípade sú kolená mierne od seba, vyrovnáme chrbát a vhodne sa uvoľní spodná časť rebier, čím sa otvorí cesta k bránici.

Učiteľka by mala mať pri speve správne držanie tela, správne artikulovať, dýchať a hlavne správne a v správnej speváckej polohe detí spievať, pretože deti sa správnym návykom učia pochopením a napodobením – imitáciou.

Deti pri speve by nemali mať hlavu medzi ramenami, krk má byť uvoľnený a nie natiiahnutý, sánka vysunutá smerom dolu, hlavu nenakláňame do strán ani príliš dolu. **Deti veľmi citlivo a nenápadne upozorňujeme na nedostatky v oblasti držania tela, aby sa pre nich práve upozorňovanie nestalo zablokovaním.**

Ako modely hlasovej rozcvičky môžu poslúžiť:

Motívy známej piesne, ktoré spievame na pôvodný text piesne alebo rôzne neutrálne slabiky.

Časť – diel známej piesne spievaný na text alebo ľubovoľné slabiky. Vhodné je modely transponovať.

O - na nám bie - le va - jič - ka zná - ša.
na - na - na na - na

Ty a ja my dva - ja pre chá - dza - me sa.
za - spie - vaj - me si.
Tra - la - la, tra - la - la, tra - la - la - la - la.

Ľubovoľné – vymyslené modely spievané na text alebo na slabiky.

Zaj - ko ská - kal ho - pi hop.
Pre - sko - čil aj bab - kin plot.
ho - pi ho - pi ho - pi hop

Sla - duč - ké, do - zre - té o - vo - cie.
Sla - duč - ké, do - zre - té ja - bíč - ka.
ha - mi ham, ha - mi ham, ha - mi ham.

vi - ja vi - ja vi vi - ja vi - ja vi - ja vi

Imitácia zvukov prírody (zvieratká, les a pod.) zvukov okolitého sveta, zvukov v domácnosti, zvukov dopravných prostriedkov a pod.

sova

hu - u hu - u

Detailed description: A musical staff in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a time signature of 2/4. The melody consists of two measures, each containing a dotted quarter note followed by an eighth note. The notes are G4, A4, B4, and C5. The lyrics 'hu - u' are written below the first measure, and 'hu - u' below the second measure.

kohút

ki - ki - ri - kí

Detailed description: A musical staff in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a time signature of 2/4. The melody consists of two measures. The first measure contains a quarter note G4, a quarter note A4, and a quarter note B4. The second measure contains a quarter note C5, a quarter note B4, and a half note A4. The lyrics 'ki - ki - ri - kí' are written below the notes.

sliepka

kot - kot - kot - ko - dák

Detailed description: A musical staff in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a time signature of 2/4. The melody consists of two measures. The first measure contains four quarter notes: G4, A4, B4, and C5. The second measure contains a quarter note C5, a quarter note B4, and a half note A4. The lyrics 'kot - kot - kot - ko - dák' are written below the notes.

dopravný prostriedok

hn hn hn

glissando

Detailed description: A musical staff in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a time signature of 2/4. The melody consists of two measures. The first measure contains two quarter notes: G4 and A4. The second measure contains a quarter note B4, followed by a glissando (indicated by a wavy line) that descends through C5, B4, and A4. The lyrics 'hn hn hn' are written below the first measure. The word 'glissando' is written above the wavy line.

Dialogické hry v podobe ozveny.

učiteľ *deti*

ku - ku ku - ku ku - ku ku - ku

učiteľ *deti*

ku - ku - lien - ka ku - ku ku - ku - lien - ka ku - ku

učiteľ *deti*

ja se - dím na bu - ku ja se - dím na bu - ku

učiteľ *deti*

ku - ku ku - ku

Pri realizácii týchto modelov je dôležité:

Model musí najprv zaznieť v podaní učiteľky.

Pomáha si pri tom melodickým nástrojom, ktorý jej udáva správnu tóninu, môže si pomáhať aj hrou na hudobný nástroj (klavír, akordeón, husle). Pri speve hrá model – melódiu, nie je nutné akordicky hrať sprievod, pretože pre deti naraz zaznie veľa tónov a ich schopnosť rozlíšiť a vybrať ten ich tón je ešte slabá.

Podľa potreby a možností transponuje modely do vyšších hlasových polôh, čím postupne rozširuje hlasový rozsah detí. Modely posúva maximálne o 1 tón vyššie, ako je hlasový rozsah detí, pričom na tento tón pri speve netlačí, len ním jemne prejde.

Hry s hlasom

Hry s hlasom môžu byť zamerané na všetky úlohy, ktoré majú spĺňať hlasové rozcvičky, ale nemusia plniť všetky úlohy súčasne. Z hľadiska organizácie ich môžeme realizovať kolektívne, napr. pred nácvikom piesne, ale aj v príhodnú chvíľu, hoci spievať či nacvičovať pieseň po hre nebudeme.

Môžeme ich realizovať v skupinách, pri ranných hrách, pri cielených vzdelávacích aktivitách, ale aj v ktoromkoľvek vhodnom momente dňa v skupine či jednotlivu, pretože hry umožňujú pracovať s deťmi, ktoré majú s vokálnym prejavom problémy.

Na prebudenie hlavového tónu je vhodný vokál *u* a jeho využitie v podobe glissanda. Pri stúpaní tón prirodzene zosilňuje, pri klesaní sa stišuje. Hry imitujúce zvuky zvierat: kukučka – ku-ku, holub – vrkúúúú, sova – huúúúú, krava – múúú, pes zavíjajúci na mesiac – a-uúúúúúúúú, vlk – vijúúú, imitácia zvukov v glissande čmeliak, včela- bzzzzzzzz, mačka – mňaaaaau, sirény áut cez hlásku *u* sú tiež vhodné na navodzovanie hlavového tónu.

Mäkké nasadenie tónu prichádza zhora a preto je potrebné vytvoriť u detí správnu predstavu (sadá pierko na tvoj nos, hladíš plyšového macka). Využívame pritom slabiky a slová začínajúce na *m, n, ň, v, h, j*.

Hra s hlasom Keď autá spievajú

Hra je zameraná na prebúdzanie hlavového tónu – hlavového registra.

Na posadenie tónu tzv. do hlavy je vhodné využiť vokál *u*. Na rozozvučanie a posadenie tónu skutočne do hlavy použijeme stúpajúce glissando s využitím *u*, rozozvučíme sirénu – vujííííííí, alebo imitáciu húkajúcej sanitky hu-hu, hu-hu, či klaksón vlaku hu-úúúúúúú.

Autá majú svoju reč. Samozrejme, že ich poznáme podľa zvuku, ktorý vydávajú. Veľké autá – nákladiaky spievajú vážne, zvučne a hlavne občas ťažko, lebo vozia ťažké náklady. To autá osobné či pretekárske spievajú úplne inak. Ich zn-zn-zn naštartuje a potom znnnnnnnnn okolo nás len tak preletí. Keď však okolo nás preletí auto hasičov, oznamuje nám, že niekde horí, alebo niekto potrebuje ich pomoc. Siréna náhlivo spieva vu-jííííí, vu-jííííí. Keď počujeme bolestne spievať hu-hu, hu-hu vieme, že ide sanitka a že asi tiež niekto potrebuje pomoc. Ak však zaznie hu-húúúúúúúúúú, hu-húúúúúúúúúú, to ujo rušňovodič upozorňuje všetkých: „Pozor, dávajte pozor, blíži sa vlak!“

Pri práci s detským hlasom musíme mať na zreteli osobitosti tohto zraniteľného hlasového orgánu, a preto:

- nenútime deti spievať pri hlasovej indispozícii;
- neunavujeme detský hlas dlhým spievaním, môžeme spev striedať v skupinách a jednotlivo či s inou hudobnou činnosťou;
- rešpektujeme polohu detského hlasu a jeho rozsah;
- neprekrývame detský spev vlastným intenzívnym spevom či hrou na hudobnom nástroji;
- nezaťažuje deti spievaním, ak súčasne vykonávajú náročnejší pohyb;
- vedieme deti k tomu, aby spievali uvoľnene, ľahko tvorili tón, hospodárne dýchali a zreteľne vyslovovali – artikulovali text.

Nácvik piesní

Pri **výbere piesní** pre deti v konkrétnej vekovej skupine zohľadňujeme:

vekové osobitosti detí, hudobné skúsenosti, spevacke zručnosti a návyky detí, t. j. stupeň ich hudobného – rozvoja;

typ, charakter a štruktúru osvojovanej piesne (stavbu a priebeh melódie), tónový rozsah, rytmus (nápaditý, výrazný, ťažký) a tempo, intonačné schopnosti (vyvarujeme sa veľkých a ťažkých intonačných skokov, ako aj ťažkých modulácií do iných tónin).

Je vhodné, ak text piesne námetovo vychádza zo záujmov detí, t. j. je nápaditý, zrozumiteľný, artikulačne zvládnuteľný. Dôležitý je aj edukačný zámer, ktorý je schopná daná pieseň naplniť po stránke výchovnej - alebo z hľadiska rozvoja vokálnych schopností, ďalej tiež aktuálnosť piesne z hľadiska ročného obdobia či života materskej školy, umelecká hodnota piesne, schopná spĺňať estetické kritériá. Vyberáme piesne ľudové i tzv. umelé – autorské piesne.

Ľudové piesne vyberáme preto, že majú primerané hudobné výstavbové prvky (rytmus, melódiu, hlasový rozsah), ktoré sú výrazom hudobného cítenia prostých ľudových tvorcov, sú vekmi overené a vyselektované a dodnes sa zachovali a tradujú len tie najobľúbenejšie. Pri výbere **ľudových piesní** siahame po detských ľudových piesňach, aj keď ich nie je veľmi veľa.

V typických detských ľudových piesňach sa objavuje tematika hry, hrania sa, práce detí v minulosti, piesne o zvieratkách (nie je ich však veľa) a uspávanky - ľudové piesne, ktoré spievali dospelí deťom. Vhodné sú aj lyrické, historické či pracovné ľudové piesne, ktoré nemusia vychádzať z myšlienkového sveta detí, ale sú vhodné na rozvoj ich poznania a

emocionality. Regionálne piesne neposlovenčujeme, lebo tak strácajú svoju pôvodnú autentickú výpovednú hodnotu, venujeme pozornosť vhodnému vysvetleniu dialektových slov a porovnaniu so spisovným jazykom.

Piesne **umelé – autorské** komplexnejšie zachytávajú detský svet. Sú aj o takých témach, ktoré sa v ľudových piesňach takmer nevyskytujú (svet hračiek, svet zvierat a vecí). Je potrebné posúdiť ich vhodnosť z hľadiska obsahu hudobných prvkov. Často sú náročné po rytmickej stránke alebo sú neprimerané svojím hlasovým rozsahom alebo dĺžkou. V súčasnosti vznikajú aj tzv. detské populárne piesne, ktoré komponujú speváci populárnej hudby detským interpretom a poslucháčom. Aj keď sú to piesne medzi deťmi obľúbené, nie všetky sú vhodné na nácvik.

Deti predškolského veku učíme pieseň napodobňovaním – opakovaním po speváckom vzore, **metódou imitačnou**. Dieťa vníma sluchom pieseň spievanú učiteľkou a následne sa pokúša zopakovať počutý vokálny prejav. Najdôležitejšia je fáza vnímania, pretože ide o akustický a zároveň estetický podnet, ktorý pôsobí na dieťa výrazne motivačne. Spev učiteľky by mal byť intonačne čistý, zreteľne artikulovaný, s primeraným výrazom a intenzitou. Môže byť umocnený inštrumentálnym sprievodom, nie je to však pri nácviku podmienka. Podmienkou je využívanie hudobného nástroja na udanie správnej tóniny, aby spev učiteľky a následne detí znel v ich hlasovej polohe. Proces zapamätania a osvojenia je závislý od mnohých faktorov. Ovplyvňujú ho:

- vek detí, veková skupina;
- primeranosť piesne z hľadiska výberu hudobných prvkov;
- primeranosť piesne z hľadiska rozsahu piesne ako celku, jej dĺžky;
- náročnosť z hľadiska textu, výskyt neznámych resp. ťažko vysloviteľných slov;
- celkové emocionálne zainteresovanie pre spev;
- úroveň hudobnosti detí a ich vzťah k vokálnym činnostiam;
 - frekvencia kontaktu s piesňou, ako často sa k hudobnému materiálu vrátíme.

Postup pri nácviku piesne imitačnou metódou

Motivácia

Príprava detského hlasu na spievanie: - dychová rozcvička

- hlasová rozcvička

Vzorový prednes piesne

Rozhovor o piesni

Nácvik piesne

Ďalšia práca s piesňou

Motiváciou môžeme samotný proces nácviku začať, motivácia nemusí byť samostatným celkom, nemusí byť len na začiatku činnosti, môžeme ju realizovať priebežne počas dychovej a hlasovej rozcvičky a nakoniec plynule prejde do fázy samotného nácviku piesne. Využívame rôzne druhy motivácie:

- **hudobná** - vokálny prejav učiteľky, opakovanie známej alebo obľúbenej piesne, ktorá môže mať súvislosť s novou piesňou, hra na hudobnom nástroji, vypočutie si vhodného hudobného diela – skladbičky k danej téme.
- **nehudobná** - motivačný rozhovor, rozprávaný príbeh, prečítanie poetického alebo prozaického krátkeho textu, využitie vizuálneho umenia, obrázkov, využitie hračiek a vecí blízkych detskému svetu.

Príprava detského hlasu na spievanie

Súčasťou prípravy sú **dychové a hlasové cvičenia, resp. hry s dychom a hlasom**. Ich dĺžka nie je presne stanovená, závisí od náročnosti piesne aj vokálnych zručností detí. Počas dychovej rozcvičky môžeme naučiť vyslovovať niektoré slová z piesne, či v hlasovej rozcvičke vybrať nejaký, ťažší intonačný motív z piesne. Nie je však žiaduce, aby hlasová rozcvička bola rozkúskovanou piesňou, ktorú budeme následne nacvičovať.

Pod pojmom **vzorový prednes piesne** máme na mysli prespievanie celej piesne učiteľkou. Pred samotným spievaním môže učiteľka zadať úlohu, čím nasmeruje sústredenie detí na počúvanie. Pri vzorovom prednese môže využiť aj hru na hudobnom nástroji (klavír, keyboard, gitara). Hra na hudobnom nástroji nesmie byť intenzívnejšia ako spev učiteľky, aby spev nezanikol a za predpokladu, že učiteľka disponuje primeranými praktickými nástrojovými zručnosťami.

Po vzorovom prespievaní je vhodné, aby nasledoval krátky **rozhovor o vypočutej piesni** na tému: o čom bola pieseň, ako pochopili jej text, vysvetlíme im neznáme slová, necháme ich vysloviť tieto slová a zisťujeme, aká je ich prvá emocionálna reakcia na pieseň, či bola pieseň veselá – smutná, pomalá – rýchla, či by sme pri nej tancovali a pod.

S 3 - 5 ročnými deťmi **nacvičujeme pieseň** tak, že učiteľka v primeranom tempe spieva pieseň a deti sa k jej spevu postupne pridávajú. Na začiatku viackrát prespievame prvú strofu piesne a keď už majú deti prvú strofu čiastočne zvládnutú, pridávame druhú strofu, resp. ďalšie strofy. Deti sa na jednom nácviku pieseň nemusia naučiť, v priebehu dňa, resp. ďalších dní si pieseň prespievajú a postupne si ju trvácne zapamätajú.

S 5 - 6 ročnými deťmi už môžeme (a je aj žiaduce) nacvičovať pieseň po jednotlivých častiach – hudobných vetách. V tomto prípade po vzorovom prednese piesne a rozhovore učiteľka zaspieva časť piesne a deti túto časť po nej zopakujú. Môžu zopakovať aj viackrát po sebe. Potom zaspieva ďalšiu časť a deti zopakujú. Následne obidve časti spojí a spieva pieseň – strofu ako celok, deti sa k nej pridávajú a spievajú. Po čiastočnom zvládnutí prvej strofy pridáva druhú strofu.

Hudobný nástroj učiteľke slúži na udanie základného tónu, tóniny a pomáha aj pri zvládnutí melodickéj línie piesne. Vo fáze nácviku piesne je vhodné hrať predovšetkým melódiu.

Samotný nácvik prebieha v „cvičnom“, trochu pomalšom tempe, aj v primeranej intenzite. Nespievame s deťmi v prípade aj najmenšieho ochorenia (kašeľ, chripot na hlasivkách, zápal nosohltana), ani pri zvýšenej telesnej námahe, ani po zvýšenej telesnej námahe, v zime vonku, vo veternom počasí a prašnom prostredí. Dĺžka spievania musí byť tiež primeraná, aby sa hlasivky neunavili.

Sedmokráska

$\text{♩} = 100$ hudba: M. Dzurilla
text: M. Haštová

1. U - ši - la si sed - mo - krás - ka suk - nič - ku.
2. O - blik - la sa do nej ce - lá u - smia - ta.

Vy - ši - la ju, vy - bie - li - la ce - luč - kú.
To - poľ' vra - ví: "Ved' si ce - lá zo zla - ta."

Zla - tou ni - ťou vy - ši - la ju do - ko - la.
E - vič - ka si pek - ný ven - ček u - vi - la,

"Pek - ná bu - dem?" Pý - ta - la sa so - ko - la.
le - bo sa jej sed - mo - krás - ka ľú - bi - la.

Popis tanca:

Tanček je vhodný pre dievčatá. Postavia sa v zástupe do kruhu. Ruky jemne upažené (vyjadrenie sukničky).

1. strofa:

- 1. - 6. takt – chôdza v kruhu v zástupe,
- 7. - 12. takt – vytvoria dvojice a točenie vo dvojiciach na mieste.

2. strofa: Znovu vytvoria kruh, držia sa za ruky.

- 1. - 3. takt – prísunový krok (doprava, doľava),
- 4. - 6. takt – pustia sa a točenie na mieste jednotlivo,
- 7. - 12. takt – chytia sa za ruky a chôdza v kruhu, jemne našľapujú na špičky.

K tejto piesni môžu vytvoriť aj iné pohybové vyjadrenie s využitím rekvizít – stúh a obruče. Dvojfarebné stuhy (napr. biela, ružová) sa pravidelne striedajú a sú jedným koncom upevnené na gymnastickej obruči. Jedno dievča je v strede kruhu a drží obruč alebo je v nej. Dievčatá sa chytia stúh na druhom konci a na prvú strofu kráčajú do kruhu. Vyjadrujú tak pohybujúce sa lupienky sedmokrásky, pomaly sa s nimi otáča aj dievča v kruhu. Na druhú strofu dievčatá jednej farby zastanú, nadvihnú stuhu a dievčatá s druhou farbou podlezú popod stuhu (1 takt) a zastanú, vtedy zas na jeden takt podlezú dievčatá so stuhou druhej farby.

5 Percepčné činnosti – počúvanie hudby

Aktívne počúva hudobné skladby pre deti, piesne a spev učiteľky (úroveň 4)

pozorne a úmyselne počúva skladbičky s témou z detského sveta. Identifikuje základné vyjadrovacie prostriedky hudby (tempo, rytmus, dynamiku), základné klasické hudobné nástroje (husle, klavír, flautu, akordeón, gitaru), nástrojové zoskupenia (sólo, orchester, dva hudobné nástroje), ľudské hlasy (detský, ženský, mužský), základné hudobné žánre (vokálna, inštrumentálna) **(3)**;

počúva kratšie skladbičky s témou z detského života, zo života zvierat, identifikuje a pomenuje zvuky a tóny, smer, odkiaľ prichádzajú, výrazné kontrasty (vysoké – nízke tóny, dynamické zmeny) **(2)**;

počúva vokálne a vokálno-inštrumentálne skladby a piesne, identifikuje farbu základných klasických hudobných nástrojov **(1)**.

Vyjadruje zážitky z počúvanej hudby verbálne, pohybom alebo inými umeleckými výrazovými prostriedkami (úroveň 3)

verbálne charakterizuje emocionálne rozdielne typy hudby, vyjadrí mimohudobné predstavy verbálne, pohybom, dramaticky, výtvarne a pod. **(2)**

reaguje na počúvanú hudbu pohybom **(1)**;

Percepčné činnosti kladú základ plnohodnotnému vnímaniu hudby a preto **v oblasti detskej skúsenosti** je potrebné zdôrazniť, že vnímanie chápeme ako **vnútornú aktivitu a aktívne vnímanie ako vnútorne zúčastnené**, ktoré je potrebné správne prebudiť, nasmerovať a udržiavať. Od dieťaťa sa teda očakáva, že bude aktívne počúvať hudobné skladby i spev učiteľky, dokáže identifikovať ľudské hlasy, spev a inštrumentálnu skladbu, základné hudobno-vyjadrovacie prostriedky, identifikuje zvuky a tóny, znenie klasických hudobných nástrojov, nástrojové zoskupenia. Verbálne charakterizuje emocionálne rozdielne typy hudby, svoje pocity z počúvanej hudby, ktoré pri nedostatku slov vyjadrí pohybom či výtvarne. **Evalučné pozorovanie** je zamerané na postihnutie záujmu dieťaťa o počúvanie hudby, ako dlho dieťa dokáže aktívne počúvať, aký žáner hudby obľubuje, ktoré hudobno-vyjadrovacie prostriedky dokáže identifikovať. Zároveň si všímame, akú podobu má jeho verbalizácia pocitov, predstáv, či reaguje pohybom na znejúci hudobný podnet, či dokáže svoje emócie pretaviť aj do výtvarnej podoby.

Počúvanie hudby pomáha deťom uvedomiť si zvukovosť tohto sveta, identifikovať hudobné a nehudobné zvuky, naučiť ich počúvať svet okolo seba.

Cieľom **percepčných činností** v období predškolského veku je vychovávať vnímavého a aktívneho poslucháča hudby, ktorý si získa vzťah k hudbe na celý život. Percepčné činnosti kladú základ plnohodnotnému vnímaniu hudby. Bez hudobného vnímania nie je možný rozvoj hudobných schopností.

Vnímanie v tomto zmysle chápeme ako vnútornú aktivitu dieťaťa, jeho schopnosť vcítiť sa do počúvaného hudobného diela, do jeho obrazov a vyjadrovacích prostriedkov. Aktívne vnímanie hudby je zložitý psychický proces a vnútorná aktivita v tomto kontexte nie je vec samozrejmalá. Schopnosť počúvať hudbu vychádza zo skúseností počúvať hudobný prejav učiteľky, vlastnú hudobnú produkciu, hudobné prejavy detí v kolektíve, ale aj reprodukovanej hudby v podobe auditívnych nahrávok.

Percepčné činnosti majú mať **činnosť charakter**, to nie je len rozprávanie o kráse hudby, ale jej aktívne vnímanie, dotváranie a prežívanie. Hudba sa vyjadruje jej vlastnými hudobnými prostriedkami. Dieťa sa s nimi zoznamuje, objavuje ich prostredníctvom aktívnej hudobnej činnosti. Vníma hudbu celostne, na pochopenie hudobno-vyjadrovacích prostriedkov je nevyhnutný rozvoj hudobného sluchu a hlavne sluchovo-analytických schopností. Prostredníctvom sluchovej výchovy sa deti učia počúvať, vytvárajú sa ich

hudobné predstavy, učia sa orientovať v tónovom svete po vertikálnej i horizontálnej línii. Rozvíja sa ich citlivosť pre intenzitu, farbu a výšku tónu.

Citlivosť pre intenzitu sa rozvíja prostredníctvom sluchových hier, v ktorých počúvajú napr. silné a slabé zvuky, kontrast medzi nimi musí byť jasný, kontrast vhodne prenášame do roviny predstavy, t. j. spievame slabo ako myška a silno ako pes, resp. našľapujeme slabo – ľahko ako myška a silno ako pes. Deti sú schopné rozoznať kontrasty f – p, ff – pp. Päť- až šesťročné deti majú dobre rozvinutú citlivosť pre intenzitu – dynamiku.

Citlivosť pre farbu tónu sa vytvára pri vnímaní ľudskej reči, je dôležitá pre správne zvládnutie rodného jazyka. Citlivosť pre farbu tónu rozvíjame rôznymi hrami: napr. deti napodobňujú – imitujú hlas hudobného nástroja, sluchovými hrami, kde spoznávajú hlas dieťaťa, dospelaj osoby, alebo spoznávajú podľa farby hlas svojho kamaráta v materskej škole, spoznávajú podľa farby znenia hudobných nástrojov.

Citlivosť pre výšku tónu - dvoj- až trojročné deti vedia určiť porovnaním tóny vo väčšej vzdialenosti, ak sa k tomu pridáva vhodná zrková či pohybová predstava (tón na poschodí, tón v pivnici, tón vyšší – spieva vtáčik, tón nízky – kačka). Zmysel pre intonačne čistú vokálnu reprodukciu sa najviac rozvíja začiatkom mladšieho školského veku.

„Interpretáciu hudobného diela chápeme ako predvádzanie hudobného diela interpretom - hudobníkom, ktorý umožňuje recipientovi vnímať dielo ako umelecký výtvor autora a zároveň ako umelecký prejav osobného vkladu samotného interpreta“ (Burgrová, 2009, s. 302). Ide o súhrn metód, ktoré využíva učiteľka na sprístupnenie a pochopenie hudobného diela.

Pedagogickú interpretáciu hudobného diela chápeme na jednej strane ako verbálny výklad hudobného diela v edukačnom procese s určitým zámerom a cieľom. Na strane druhej je pedagogickou interpretáciou diela aj celý súbor rôznych nonverbálnych úkonov a činností, ktoré pedagóg používa na dosiahnutie svojho cieľa. Cieľom pedagogickej interpretácie hudobného diela by malo byť na základe vedomostí, skúseností, pedagogickej a interpretačnej zručnosti učiteľky priviesť poslucháča – dieťa k čo najdokonalejšej recepcii hudby, v súlade s didaktickými zásadami, ktoré toto vnímanie ovplyvňujú a podmieňujú.

Deti sú schopné postihnúť niektoré hudobno-vyjadrovacie prostriedky (rytmus, tempo, dynamiku):

zmeny tempa, ktoré naznačujú pohybom, hľadajú podobnosť v hudobných i mimohudobných obrazoch (chôdza, beh, pohyb zvieráťa – pomalé či rýchle pohyby);

zmeny rytmu – v tom istom tempe je to chôdza alebo beh zmenou rytmických hodnôt;

dynamické kontrasty (prichádzajúce a odchádzajúce zvuky a tóny, tóny presúvajúce sa v triede).

Počúvanie hudby môže mať rôzne atribúty – východiská. Môže to byť **emocionálne počúvanie** – závislé od momentálneho emocionálneho stavu poslucháča, **senzomotorické počúvanie** – kedy je počúvanie spojené s pohybovým vyjadrením a pohyb sa stáva prostriedkom jej intenzívnejšieho vnímania, **asociatívne počúvanie** – ktoré mobilizuje myslenie a predstavy už u detí od piateho roku života. Asociácie vychádzajú z hudby, ale môžu byť od jej charakteru aj veľmi vzdialené. Deti ich môžu vyjadriť aj prostredníctvom výtvarných prejavov.

Vedomé (uvedomené) počúvanie si vyžaduje pozornosť, koncentráciu a skúsenosti, pretože sa pri ňom rozoznávajú hudobné štruktúry, ktoré sa priraďujú k už známym modelom. Vyžaduje schopnosť rozoznať štrukturálne elementy výstavby hudobného diela. Ak proces počúvania hudby rozdelíme na percepciu (všeobecné povrchné vnímanie), apercepciu (základné, emocionálne podmienené vnímanie) a recepciu (vedomé – uvedomené vnímanie podmienené emocionálne aj kognitívne), potom je možné cieľ didaktickej interpretácie hudby formulovať **ako cestu od percepcie k recepcii**.

Pri výbere hudobného materiálu pre percepčné činnosti máme na zreteli:

estetickú a umeleckú hodnotu vybraného hudobného diela. Ide o posúdenie výberu námetu, originalnosť výberu vyjadrovacích prostriedkov i hudobného vyjadrenia, ktoré prezentujú pozitívne hodnoty, aj o posúdenie, či spĺňa umelecké i estetické kritériá, pôsobí na deti kladne a pestuje v nich hudobný vkus;

pedagogicko-psychologické kritérium, ktoré zdôrazňuje potrebu rešpektovať princípy primeranosti a postupnosti, ktoré zohľadňuje vekové osobitosti detí, úroveň ich hudobnosti, rešpektuje ich záujmy a potreby, narába s primeranými vyjadrovacími prostriedkami. Zároveň premyslene rozvíja ich hudobné schopnosti a poznanie o hudbe ako takej. Vychádza z myšlienkového sveta detí a rozvíja ich poznanie.

Deti v predškolskom veku treba naučiť počúvať a sluchom spoznávať svet okolo nich. Slúžia na to **sluchové hry** zamerané na rozvoj hudobného sluchu, hudobných predstáv, učia deti diferencovať zvuky a tóny, spoznávať a hudobne vyjadriť zvuky okolitého sveta.

Deti v tomto vekovom období zaujíma okolitý zvukový svet, veľmi rady imitujú zvuky, ktoré počuli, sú to najmä zvuky zvierat, dopravných prostriedkov, zvuky, ktoré počujú v domácnosti a pod. Je preto potrebné upozorňovať deti na zvukové podnety.

Sluchové pamäťové hry sú zamerané aj na rozvoj vnímania a hudobnej pamäti, keď deti majú po zahratí charakteristickej časti skladby či piesne spoznať túto pieseň či skladbu.

Počúvanie piesní o zvieratkách, prírode, deťoch, hračkách, rodine, ľudskej práci, piesne ľudové i autorské, piesne súčasné i klasické, interpretované učiteľkou bez hudobného sprievodu aj so sprievodom, piesne spievané skupinou spevákov, speváckymi zbormi, spievané detskými interpretmi alebo dospelými. Dĺžka piesní je závislá od pútavosti textu, zaujímavosti využitia hudobných prostriedkov, veku detí aj ich poslucháčskej vyspelosti. Pieseň svojím textom deťom veľa napovedá a hneď ich nabáda k pohybovému vyjadreniu (napr. v uspávkách či tanečných piesňach), k dynamicky diferencovanému pohybu (v uspávkách či lyrických piesňach). Svoje dojmy sa snažia vyjadriť nielen pohybom, ale aj slovom.

Počúvanie inštrumentálnych skladbičiek interpretovaných na klavíri, akordeóne, husliach, flaute či gitare s tematikou blízkou detskému svetu – svet hračiek, zvierat, prírody, práce a remesiel, ale aj skladbičiek bez konkrétneho, jasne nazvaného programu, vhodných na pohybové vyjadrenie či aktívne vnímanie. Tieto skladbičky môže interpretovať učiteľka, rodičia, pozvaní umelci, deti zo základnej umeleckej školy alebo môžu byť reprodukované zvukovým nosičom.

Počúvané piesne a skladby môžeme podrobiť rôznym druhom analýzy, čiže pohľadom na hudobné dielo. V percepčných činnostiach využívame analýzu:

- **sémantickú**, ktorá je zameraná na analýzu obsahu, významu, pocitov, predstáv o počúvanej skladbe;

- **štruktúralnu**, ktorá je zameraná na analýzu zloženia skladby v pravom i prenesenom zmysle slova, pri tejto analýze hľadáme – analyzujeme formu - jej časti, zloženie hudobno-vyjadrovacích prostriedkov, nástrojové obsadenie a pod.,

Postup pri počúvaní hudby

Pri hudobnej percepcii je dôležitá **motivácia**: vhodný poetický alebo prozaický text, riekanka, pieseň s tematikou podobnou počúvanej skladbe, výtvarné dielo, detská ilustrácia či vhodná informácia zo života skladateľa hudobného diela. Motivácia má dieťa nielen mobilizovať na nasledujúce počúvanie, ale má ho aj upokojiť, aby dokázalo **zúčastnene – aktívne počúvať hudobné dielo**. To zabezpečíme tým, že pred samotnou demonštráciou skladby nasmerujeme jeho pozornosť **zadaním úlohy**, ktorú je schopné postihnúť a vyriešiť, nájsť na ňu odpoveď.

Prvé **predvedenie skladby** je dôležitým momentom pre celkový zážitok dieťaťa z počúvanej skladby. Nie je presne stanovený počet nasledujúcich predvedení – počúvaní skladby, ale priemerne dvakrát je vhodné skladbu ešte následne počúvať. Po každom vypočutí skladby vedieme s deťmi rozhovor o skladbe, ich pocitoch, odpovedajú na nami zadané úlohy a otázky. Počas ďalších počúvaní usmerňujeme pozornosť, aktivizujeme vnímanie verbálne alebo vizuálne.

Ak je skladba interpretovaná učiteľkou, má to značné výhody, pretože môže skladbu vnútorne rozčleniť, zahrať charakteristický motív, tvorivo sa s ním pohrať, dostať motív do kontrastného vyjadrenia, deti následne môžu s motívom pracovať, s jeho rytmom, melódiou, môžu pohybom vyjadriť charakteristické prvky motívu.

Dbáme na vekové osobitosti detí, primeranú dĺžku skladby (časové trvanie) a primeraný obsah skladby. Skladby na počúvanie, ale aj piesne by nemali trvať dlhšie ako 2 minúty (výnimočne 3 minúty). Čas je závislý od druhu motivácie, charakteru skladby, výraznosti vyjadrovacích prostriedkov i vyspelosti detského poslucháča.

Pri výbere skladieb zohľadňujeme aj **potrebu kognitívneho rozvoja detí**. Vyberáme hudobné diela, ktoré rozvíjajú poznanie detí v otázke hudobných foriem (poznať a pohybom vyjadriť pochod, uspávanku, tanec, slávnostnú hudbu), druhov a žánrov (vokálna, inštrumentálna hudba), hudobných zoskupení (interpretuje zbor, orchester, spieva sólista) či podľa počutia spoznať hudobné nástroje, ktoré v skladbe hrajú, aké hudobno-vyjadrovacie prostriedky sú v skladbe použité. Vyberáme skladby s výrazným rytmickým členením, rýchle, veselé s dynamickými kontrastmi.

Pri získavaní elementárnych schopností aktívne vnímať hudbu vyberáme skladby so sólovým nástrojovým obsadením, neskôr pridávame hudbu interpretovanú v komornom obsadení. Nesmú chýbať aj skladby lyrické a pomalé, ktoré sa výrazne podieľajú na emocionálnom rozvoji dieťaťa, prebúdzajú jeho estetické cítenie, fantáziu a obrazotvornosť.

Václav Trojan - Kuriatko a slon

Krátka, veselá a hravá skladbička ponúka veľmi veľa možností na rozvoj hudobných kompetencií dieťaťa. Jej základ tvoria dva zvukomalebné motívy: v hlbšej polohe v dlhších rytmických hodnotách je motív ťažkopádneho slona a vo vyšších polohách staccato je to

nesmelé a pohyblivé kuriatko. Tieto motívy zaznejú v úvodnej časti skladby, potom sa navzájom dopĺňajú a vymieňajú si polohu.

So skladbičkou môžeme pracovať v rôznych polohách.

1. Zameriame sa na rozlíšenie kontrastu a vzťahu na vysoké a nízke tóny. Deti počúvajú skladbičku, keď zaznie motív slona, naznačujú pohybom slona (napr. pohybom nôh v sede, ťažkopádnymi krokmi, pohybom v kruhu či prekríženými rukami pred sebou znázorňujú chobot slona). Keď zaznie motív kuriatka, našľapujú ľahučko na špičky, robia malé krôčiky, ruky môžu mať za sebou ako krídelká kuriatka.

2. So skladbou môžu pracovať ako s dramatickým príbehom. Príbeh vytvárajú deti na základe pocitov, ktoré u nich vyvoláva hudba: „Ako sa mohol slon s kuriatkom stretnúť, o čom sa mohli rozprávať? Je ich rozhovor vážny, príjemný, priateľský? Ako to všetko vyjadril ujo skladateľ hudbou? Melódia je veselá či vážna? Rytmus hravý alebo ťažkopádny?“...

3. Deti dramatickým pohybom stvára hudobnú skladbu Kuriatko a slon.

Uvedené námety nerealizujeme všetky naraz, je to ponuka možností a je na nás, ktorú si zvolíme a aký cieľ si stanovíme.

Mierne, milo

The musical score is written for piano in 3/4 time, featuring a key signature of two flats (B-flat and E-flat). It is divided into four systems of two staves each. The first system begins with a mezzo-forte (*mf*) dynamic in the bass and piano (*p*) in the treble. The second system continues with piano (*p*) dynamics. The third system features mezzo-forte (*mf*) dynamics in both staves. The fourth system is marked forte (*f*) and includes an 8va (octave) marking for the bass line. The piece concludes with a fermata over the final chord.

First system of a piano score. The right hand (treble clef) starts with a piano (*p*) dynamic, playing a melodic line with eighth notes and rests. The left hand (treble clef) plays a steady eighth-note accompaniment. The system concludes with a mezzo-forte (*mf*) dynamic in the right hand, featuring a long note with a fermata.

Second system of a piano score. The right hand (bass clef) begins with a mezzo-piano (*mp*) dynamic, playing a melodic line with a crescendo hairpin. The left hand (treble clef) continues with the eighth-note accompaniment. The system ends with a piano (*p*) dynamic in the right hand.

Third system of a piano score. The right hand (treble clef) starts with a mezzo-forte (*mf*) dynamic, playing a melodic line with eighth notes and rests. The left hand (treble clef) maintains the eighth-note accompaniment. The system concludes with a mezzo-forte (*mf*) dynamic in the right hand, featuring a long note with a fermata.

Fourth system of a piano score. The right hand (bass clef) begins with a mezzo-piano (*mp*) dynamic, playing a melodic line with a long note and a fermata. The left hand (treble clef) continues with the eighth-note accompaniment.

Fifth system of a piano score. The right hand (bass clef) starts with a pianissimo (*pp*) dynamic, playing a melodic line with eighth notes and rests. The left hand (treble clef) continues with the eighth-note accompaniment. The system concludes with a piano (*p*) dynamic in the right hand.

6 Inštrumentálne činnosti

Využíva hudobné nástroje Orffovho inštrumentára na vyjadrenie charakteru, nálady piesne či skladby (úroveň 3)

využíva detské hudobné nástroje na vyjadrenie charakteru a nálady piesne (2);

experimentuje s farbou zvuku hudobného nástroja (2);

identifikuje rytmické nástroje Orffovho inštrumentára (1);

reaguje na hudobný podnet hrou na rytmických nástrojoch, voľne vytvára inštrumentálny sprievod (metrickú stránku hudobného podnetu) (1).

Zvláda jednoduché inštrumentálne sprievody k piesňam a riekankám (úroveň 4)

vytvára rytmický sprievod k piesňam a riekankám prostriedkami inštrumentálnej improvizácie (3);

realizuje jednoduché sprievody k piesňam a riekankám v podobe metra, rytmu a rytmického ostináta (2);

realizuje jednoduché sprievody k piesňam a riekankám v podobe metra (1).

Od učiteľky sa očakáva, že bude vytvárať pedagogické situácie, v ktorých deťom bude umožnené využívať hudobné nástroje, že inštrumentálne činnosti bude realizovať metodicky správne v postupnosti: slovo, pohyb, hra na hudobný nástroj. Zároveň vytvorí priestor pre tvorivé dotváranie spievanej piesne a hudobnej skladby, v zmysle vyjadrenia jej nálady či charakteru, v podobe metra, rytmu, ostináta alebo voľnej rytmickej improvizácie. Rešpektuje pri tom hudobné cítenie a predstavy detí. Deti dokážu aj vďaka predchádzajúcim skúsenostiam v podobe experimentovania s farbou zvuku hudobného nástroja identifikovať tieto nástroje, vyberajú hudobné nástroje vhodné k určitému charakteru piesne. Aj keď ŠVP uvádza Orffove nástroje, deti môžu využívať aj **vlastnoručne zhotovené rytmické nástroje či rytmické hračky, resp. prírodniny.**

Evaluačné pozorovanie je zamerané na postihnutie úrovne rytmického cítenia (zvláda ľahšie rytmickú či metrickú stránku hudobného sprievodu, je hra plynulá v súlade s tempom), ale aj emocionálnej reakcie na hudobný podnet a možnosť hudobne tvoriť. Vhodným výberom

hudobných nástrojov prezentuje svoj umelecký vkus i schopnosť postihnúť vyjadrovacie prostriedky hudby (tempo, rytmus, dynamiku, melódiu a harmóniu).

Inštrumentálne činnosti sú jednou z aktívnych foriem zmocňovania sa hudby. Je to zdroj zaujímavých podnetov na vnímanie rytmických a dynamických vzťahov v hudbe či získavania skúseností o farbe hudby. Hudobné nástroje predstavujú pre deti zhmotnený zvuk, zdroj tónu, konkrétnosť v abstraktnom zvukovom a hudobnom svete.

Detské hudobné nástroje značne pútajú detskú pozornosť, vzbudzujú pozornosť a snahu muzicírovať. Súbor detských hudobných nástrojov, ktorý je v súčasnosti používaný aj v materských školách, vychádza zo systému nemeckého hudobného skladateľa a pedagóga Carla Orffa. Tento hudobný skladateľ veľmi ovplyvnil smerovanie hudobnej pedagogiky. Vypracoval vlastnú metódu hudobného vzdelávania detí, ktorú nazval Schulwerk – práca v škole. Orff tvrdil, že *„elementárna hudba nie je nikdy hudba sama: je spätá s pohybom, tancom a rečou, je to hudba, ktorú každý musí tvoriť sám, do nej je zapojený nie ako poslucháč, ale ako spoluhráč“* (Hurník, Eben, 1982, s. 5). Jeho metóda vychádza z detskej hry a vlastného objavovania hudby prostredníctvom detskej improvizácie s využitím riekaniek, piesní, rytmicko-melodických cvičení a komplexného prístupu k hudbe.

Východiskom Orffovho prístupu k hudbe je rytmus, ktorý dieťa bezprostredne prežíva a pohybom naň reaguje. Vychádza z pentatoniky a z folklóru, využíva elementárny prejav, spája hudbu, slovo a pohyb v malých a prehľadných formách. Aktívny prístup k hudbe, k hudobnej tvorbe sa javí ako veľmi atraktívny pre deti, pretože veľmi prirodzeným spôsobom vzbudzuje záujem detí o hudbu, značne rozvíja ich elementárne hudobné schopnosti: predstavivosť, fantáziu, pamäť a hlavne rytmické cítenie.

Orffov inštrumentár tvoria tri skupiny hudobných nástrojov:

rytmické hudobné nástroje,
melodické hudobné nástroje,
strunové hudobné nástroje.

V materskej škole využívame predovšetkým rytmické a melodické nástroje. Uvedené hudobné nástroje sú zaujímavé svojím tvarom, zvukom, materiálom, z ktorého boli vyrobené a technikou hry.

Skupinu **rytmických nástrojov** tvoria nástroje s neurčitým ladením, vhodné predovšetkým na vytváranie rytmických inštrumentálnych sprievodov a rôznych zvukových efektov. Patria sem tieto nástroje:

ozvučné drievka (drevené paličky);

drevený blok (wood block) - má tvar škatuľky, v ktorej je dutinka, alebo tvar dutého dreveného valca;

bubienok, malý bubon - má drevený alebo plastový okrúhly rám na jednej strane potiahnutý kožou alebo plastovou blanou. Zvuk vzniká údermi paličky s plstenou (filcovou) hlavičkou alebo údermi prstov.

tamburína - bubienok obohatený o dvojice plieškov, hráme údermi paličky o blanu bubienka, údermi prstov alebo celej dlane o blanu, udieraním tamburíny o bok stehna alebo trasením tamburíny;

pandeiro alebo štrkáčik je nástroj po zvukovej stránke podobný tamburíne, je to doštička, na ktorej sú upevnené dvojice kovových plieškov;

triangel je do trojuholníka zahnutá kovová tyč, je zavesený na črievku alebo silone a zvuk vzniká úderom kovovej paličky o vodorovnú hranu alebo v uhle trojuholníka ako tremolo;

činely sú mosadzné tanieriky, zvuk vzniká po ich vzájomnom údere;

malé – prstové činely, sú to menšie mosadzné tanieriky, ktoré majú v svojom strede na uchopenie gumičku – uško, ktoré sa nasadzuje na palec, ukazovák alebo prostredník, hráč môže držať činely aj za uško v prstoch a udierať činelmi o seba celou plochou alebo ich okrajmi;

zvonček - svojím tvarom pripomína hríbik, ktorý má drevenú nožičku a kovovú hlavičku;

roľníčky (spiežovce) - malé okrúhle zvončeky, duté kovové guľôčky s malými otvormi, v ktorých je niekoľko malých guľôčok;

rumba gule (chrastidlo, hrkálky, maracas) sú duté gule, vyrobené z plastu alebo dreva, upevnené na drevenej rúčke, naplnené drobnými guľôčkami;

detské tympany sú zmenšenou podobou tympanov používaných v symfonickom orchestri;

detské kastanety sa v súčasnosti vyrábajú z plastu (pôvodné boli z dreva) dva plastové tanieriky, ktoré majú vo svojom strede preliačenie, na konci sú spojené gumkou, ktorá zabezpečuje pružnosť pri pohybe a návrate do pôvodnej polohy,

Do skupiny **melodických nástrojov** Orffovho inštrumentára patria tieto nástroje: metalofón, zvonkohra a xylofón. Sú to nástroje, ktoré majú určité ladenie, hrajú konkrétnu výšku tónu.

Tón vydáva ich znejúce telo – platnička. Metalofón a zvonkohra majú znejúce telo z kovu a xylofón má platničky zo zvonivého dreva. Platničky sú umiestnené v rezonančnej debničke a dajú sa vyberať.

Metalofón má platničky zo zliatiny mäkkých kovov, preto pri rozozvučení dlhšie doznieva a má matnejší kovový tón. Hráme na ňom paličkou z gumenou hlavičkou alebo tuho bitou plstenou paličkou. Kvôli dlhšiemu doznievaniu sa hodí na hranie dlhších rytmických hodnôt.

Zvonkohra je vyrobená zo zliatin tvrdších kovov, preto znie kratšie a jasnejšie. Hráme na nej paličkou s drevenou hlavičkou alebo kovovým či plastovým kladivkom špeciálne vyrobeným pre zvonkohru. Zvonkohra je špeciálne vyrábaná aj pre deti predškolského veku, jej platničky v týchto detských diatonických vydaniach sú farebne odlíšené.

Xylofón má drevené platničky z tvrdého dreva a vydáva veľmi príjemný a krátky tón. Hráme na ňom paličkami s tuhou plstenou hlavičkou, s dreveným alebo aj gumovým zakončením, čím dosiahneme rôznu farebnosť tónu.

Inštrumentálne činnosti vychádzajú z jednoty slova, hudby a pohybu. Východiskom, pomôckou a oporou je slovo – rytmizovaný text, ktorý následne deti vyjadria hrou na tele a text vyslovujú v slabšej intenzite, tzv. „šeptom pre seba“. Tento spôsob podpory sa využíva hlavne pri hre ostinátnych rytmov. Pri hre metrickej pulzácie si deti pomáhajú predstavou chôdze, opakujúce sa osminové hodnoty – beh. Účinnou pomôckou je dirigentské gesto učiteľky, ktorá usmerňuje hru, udáva tempo a pohybom naznačí zmenu nástroja.

Výber hudobných nástrojov je závislý od **charakteru piesne, hudby** či činnosti, ktorú budú dotvárať. Rytmické nástroje sa hodia k hudbe výrazne rytmickej, k pochodu, k tancu, menej sa hodia k piesňam pomalým (uspávanky) či lyrickým.

Pre jednotlivé činnosti je potrebné vyberať **primeraný počet hudobných nástrojov** v zmysle počtu i druhu nástrojov. Primeraný znamená toľko, aby sme mohli usmerniť hru detí na nich, aby zodpovedali celkovému charakteru skladby, aby boli vhodným doplnením spevu, rytmizácie, hudobno-dramatickej činnosti, nie na ich úkor.

Vyberáme také nástroje, s ktorými deti nemajú pri manipulácii problém. Musíme zvažovať technické možnosti hry a manuálne zručnosti detí.

Pred použitím a hrou deti s nástrojom zoznámime, ak už na ňom hrajú, mali by ho poznať. Neznamená to len pomenovať ho, ale mať ho v rukách, ohmatať ho, aby zoznamovanie nebolo počas hry.

Deťom ukážeme, ako sa na daných hudobných nástrojoch hrá, aká je technika hry. Pri samotnej praktickej realizácii však nepovyšujeme správnu techniku hry nad hudobné momenty, t. j. správnu rytmickú interpretáciu, radosť z hrania či tvorivého improvizovania.

Hodiny

melódia detskej riekanky

Text: J. Pavlovič

Mierne

Spev

Tik - tak, tik - tak, ru - čič - ka - mi krá - ča,

tik - tak tik - tak tik - tak tik - tak

tik tik

nik tak nik tak ne - vy - stra - ší spá - ča.

tik - tak tik - tak tik - tak tik - tak

Iný príklad je, keď deti majú vyjadriť charakter piesne výberom vhodných hudobných nástrojov. Pieseň Veselé zvieratká je veselá a v podstate ju spievajú zvieratká. Úlohou detí je zvoliť si, ktorým hudobným nástrojom by vyjadrili mačku, psíka, kačky, žabky, medveďa či zajka. Nechávame na deti, aké nástroje si zvolia. Ak sa nám zdá, že sa im to veľmi nepodarilo, pýtame sa ich prečo vybrali práve tento nástroj. V žiadnom prípade ich nevysmejeme, resp. nevravíme, že je to zlé. Aj preto neuvádzame v ukážke žiadny hudobný nástroj, aby učiteľky

návrh neovplyvňoval. Jednotlivé hudobné nástroje predstavujú zvieratko, čiže hrajú len tú časť, v ktorej sa zvieratko spomína. V druhej časti piesne, kde spievajú všetky zvieratka hrajú všetky hudobné nástroje a vytvárajú tak veselý charakter tejto piesne.

Veselé zvieratká

Veselo M. Dzurilla

1. Mňau, mňau, mňau, za mňau-ka-la mač-ka. Hav, hav, hav,
 2. Kvak, kvak, kvák, za-kvá-ka-li žab-ky. Brum, brum, brum,

kto to a-si bol? Bol to psík, za spie-va-li kač-ky,
 med-veď spie-val tiež. Hop, hop, hop, pri-dal sa aj zaj-ko,

bol to psík, spie-va ce-lý dvor. Ve-se-lo si spie-va-jú,
 o chví-ľu spie-va ce-lý les.

po-čuť ich až sem. Aj keď nie som zvie-rat-ko, s ni-mi spie-vat' chcem.

Aj keď nie som zvie-rat-ko, s ni-mi spie-vat' chcem.

7 Hudobno-pohybové činnosti

Vyjadrí charakter piesní a hudby prirodzeným kultivovaným pohybom (úroveň 3)

pri hudobno-pohybových činnostiach uplatňuje kultivovaný pohyb (2)

vyjadrí pohybom obsah a charakter piesne a riekanky (1);

Využíva tanečné prvky v jednoduchých choreografiách (úroveň 4)

zapamätá si sled pohybov v jednoduchej choreografii (3);

zvláda prísunový krok do strán (jednokročka, dvojkročka), pérovanie, vytáčanie bokov, podupy, spájanie hry na tele s tanečným prvkom (tlieskanie do chôdze či prísunového kroku) (3);

zvláda tanečné prvky: chôdzu, chôdzu po špičkách, pochod, prísunový krok dopredu a dozadu, cval bokom, poskoky na jednej nohe a znožmo, točenie na mieste a točenie vo dvojici (2);

spev spája s jednoduchými tanečnými prvkami v tanečných choreografiách (1);

Imituje pohyb v hudobno-pohybových hrách (úroveň 4)

zvláda jednoduchý rytmický pohyb a jednoduché pohybové vyjadrenie rytmu (3);

zvláda elementárnu podobu hry na tele (2);

dodríava jednoduché pravidlá v hudobno-pohybových hrách (2);

vie imitovať pohyb v hudobno-pohybových hrách so spevom (1).

Oblasť detskej skúsenosti zdôrazňuje kultivovanie telesného pohybu detí a pohybovú imitáciu. Imitácia je východiskom hudobno-pohybových činností či už v tanečnej podobe alebo v hudobno-pohybových hrách. Je však žiaduce vytvoriť priestor aj pre tvorivé pohybové vyjadrenie obsahu riekaniek, piesní a hudby deťmi, ktoré by mala učiteľka len usmerňovať. **Evalučné pozorovanie** je zamerané na postihnutie atribútov správneho tanečného držania tela a pohybovej reakcie dieťaťa na hudobný podnet. Zároveň si všímame,

ako dieťa imituje pohyb a tanečný prvok, koľko tanečných krokov dokáže spojiť do tanca, do akej miery plynulo kombinuje tieto prvky. Pri hudobno-pohybových hrách sledujeme, akú podobu má vlastné tvorivé pohybové vyjadrenie sa detí.

Pohyb v spojení s hudbou je prostriedkom poznávania a overovania hudobných zákonitostí, u detí sa rozvíja citlivosť na poznanie vyjadrovacích prostriedkov hudby, na poznanie zmien formy, žánru či štruktúry hudby. Pohybové schopnosti sú považované za vnútorné predpoklady organizmu na pohybovú činnosť. Deti hudbu aktívne prežívajú a reagujú na ňu mimikou, gestom, reagujú na jej farbu, dynamiku, ale i tempo a melódiu (vyjadrovacie prostriedky hudby).

Pri rozvíjaní pohybových zručností je nutné rešpektovať poznanie, že dieťa rozvíja určitú pohybovú schopnosť až v určitom vývojovom štádiu. Ak sa mu určitý pohyb nedarí, zvolí taký, ktorý už má zvládnutý. Každé dieťa má aj svoje individuálne tempo zvládania pohybových prvkov, nie je to závislé len od jeho fyzického rozvoja, ale od vývoja celej osobnosti.

Estetický pohyb má svoje atribúty a je zjavný. Ide teda o správne držanie tela pri pohybovej aktivite aj v pokoji. Pohyb pôsobí koordinovane a plynulo, či už je vykonávaný v súčinnosti s hudbou, alebo bez nej. Dieťa sa pri pohybovej aktivite ovláda a kontroluje.

V období predškolského veku využívame v hudobno-pohybových činnostiach dve základné metódy:

- **imitačnú metódu** – imitácia pohybových prostriedkov (pohybový dialóg, pohybová štafeta, pohybové rondo);
- **metódu spontánných pohybových reakcií.**

Východiskom pri realizácii hudobno-pohybových činností je jednota slova, hudby a pohybu. Základom je rytmus, ktorý je vlastný tak hudbe, ako aj telesnému pohybu a tancu. Prípravou na hudobno-pohybové činnosti sú všetky **rytmické činnosti**. Kým hudobný rytmus vzniká usporiadaním hudobno-vyjadrovacích prostriedkov v čase, pohybový rytmus je usporiadaním pohybových prvkov v priestore a čase.

Správny tanečný postoj má nasledujúce atribúty: v stoji – päty spolu, špičky trochu od seba 45 stupňov, vyrovnaná šija, brada mierne dopredu vytvára s krkom pravý uhol, hrudník mierne vyklenutý, ramena zatiahnuté dozadu, vťahnuté brucho, podsadený zadok, paže voľne pri tele, rovnomerné a pravidelné dýchanie. Každý z týchto atribútov musíme deti

naučiť praktickým predvedením, ktorému predchádza vhodná motivácia obrazmi, predstavami, ktoré deti poznajú, vedia si ich vybaviť a následne pohybom zrealizovať.

Tanečná chôdza má rôzne podoby, jej základom je našľapovanie na špičky, chôdza tzv. cez špičky, telo sa nekolíše, hlava ide v jednej rovine. Samotné tanečné kroky môžu mať vysoko zdvíhané kolená, krátke, dlhé kroky a pod.

Tanečný beh je na špičkách, beh s pérovaním v členkoch, horná časť tela je vyrovnaná a nie v predklone, ako pri športovom behu. Chodidlá sa presúvajú tesne nad zemou.

Elementárne pohybové aktivity – hra na tele

Pod pojmom *hra na tele* chápeme elementárne pohybové reakcie *tlieskanie*, *plieskanie*, *dupanie*, ktoré sú jedným z prostriedkov rytmizácie a sú neoddeliteľnou súčasťou rytmického výcviku. V hudobno-pohybových činnostiach sa snažíme využiť všetky nuansy pohybových možností. Využívame *tlieskanie* do dlaní pred sebou, za sebou, nad hlavou i po stranách, *tlieskanie* pravou rukou o chrbát ľavej ruky, *tlieskanie* len dvoma prstami o chrbát ruky, *tlieskanie* s jemne pokrčenými dlaňami, *tlieskanie* s prepletenými prstami, rôznych dynamických odtieňoch, *postojačky*, *posediačky*, počas chôdze.

Pod pojmom *plieskanie* rozumieme údery dlaňami o stehná pred sebou, na bokoch, o zadok, *plieskanie* o hrudník, prekríženými rukami o ramená. *Plieskať* môžeme jednou rukou, oboma súčasne i oboma rukami po sebe. *Plieskať* môžeme v stoji, v sede, sediac na zemi o dlážku, v sede na kolenách a pod.

Dupanie môžeme realizovať jednou nohou i oboma, *posediačky* aj *postojačky*, celým chodidlom, pätou alebo špičkou.

Hru na tele využívame pri rôznych rytmických hrách, pri vytváraní rytmického sprievodu k piesni, pri rytmickej improvizácii k piesni, pri rytmicko-pohybovom sprievode k riekanke, pri dotváraní rytmickej predohry, medzihry a dohry, pri hudobno-dramatických činnostiach, je vhodnou prípravou na inštrumentálne činnosti.

Tanec v predškolskom veku sa často podobá na tanečnú hru, resp. hru so spevom a tancom. Tanec je symbiózou hudby a pohybu. Môžeme teda tančeky realizovať na spievaný prejav – piesne, ale aj na inštrumentálne skladbičky. Tanec vzniká spojením rôznych tanečných prvkov a tanečných útvarov do výslednej choreografie. Aby sme tančeky s deťmi v materskej škole mohli nacvičovať, mali by sme zvládnuť niektoré východiskové krokové variácie.

V predškolskom veku by malo dieťa zvládnuť dve roviny:

tanečné prvky – tanečnú chôdzu, tanečný beh, prísunový krok do strán, dopredu a dozadu, tzv. jednokročka, dvojkročka, poskočný krok znožmo i na jednej nohe, cval bokom, podupy, točenie na mieste, točenie vo dvojici, vytáčanie bokov do strán a pohupy v kolenách – pérovanie;

tanečné útvary – rad, zástup, kruh, koleso, had.

Pri nácviku tanca:

oboznámime deti s piesňou, resp. hudbou, na ktorú budú tancovať, hudba musí byť pre deti výrazne motivačná, zaujímavá a evokujúca pohybovú aktivitu;

jednotlivé prvky precvičujeme samostatne a po ich zvládnutí ich navzájom kombinujeme a spájame do uvedených útvarov, nenacvičujeme veľa prvkov naraz, nacvičujeme ich postupne;

zopakujeme jednotlivé prvky tanca, ktoré použijeme v tančeku;

následne spájame jednotlivé krokové prvky;

nekombinujeme veľa krokových variácií do jedného tančeka;

zmena jednotlivých prvkov nesmie byť príliš rýchla, je vhodné, aby zmeny boli na viditeľných – zjavných miestach (napr. diel A piesne jeden prvok, diel B druhý, resp. refrén);

na zmeny smeru alebo charakteru môžeme využiť hudobný nástroj ako signál, vytvoríme tak priestor pre všetky deti, aby zaregistrovali zmenu, pridali sa pohybom, resp. zjednotili sa s pohybom;

nenútime deti do neprirodzených pohybových prejavov a krokových variácií, ktoré ešte nezvládajú. (viď vokálne činnosti)

Hudobno-pohybové hry a hudobno-pohybové hry so spevom

Hudobno-pohybové hry sú jedným z prostriedkov vytvárania pozitívneho vzťahu k pohybu, získavania základov pohybovej kultúry a rozvoja elementárnej pohybovej improvizácie. Hra je základom edukačného procesu v materskej škole a na jej základe sa rozvíjajú ďalšie aktivity vo všetkých edukačných oblastiach. Hudobná hra by mala mať jasne stanovený cieľ, mala by byť premyslená, zameraná na rozvoj zručností, schopností a návykov, mala by rozvíjať emocionálny svet dieťaťa, jeho tvorivosť a radosť z poznávania hudby. Mala by byť dobrovoľná, dynamická, mala by obsahovať napätie, imaginárnosť, mala by byť prostriedkom zábavy a radosti.

Keď ja čarujem

Hudobno-pohybová hra je zameraná na rozvoj elementárnych pohybových zručností a sluchovo-motorických schopností.

Deti sú rozmiestnené v priestore a pokojne sa prechádzajú, nevrážajú do seba. Učiteľka je čarodejník a začarováva deti. *Čarujem, čarujem a vidím okolo seba samé žabky (medvede, bociany, myšky)*. Deti pohybom napodobňujú určené zvieratká. Na dohodnuté znamenie sa vrátia znovu do pôvodnej pokojnej polohy – chôdze po priestore.

Deti môžeme začarovať aj na veci, pre ktoré je zjavný pohyb (autá, kolobežky, vlaky). Môžeme ich začarovať aj hudbou. Využijeme pri tom hudobný nástroj, spev alebo reprodukovánú hudbu. Deti môže začarovávať napr. reprodukovanou alebo spievanou pesničkou: *žabka* – Žabia škola (L. Burlas), *bocian* – znie skladbička Bocian na prechádzke, *medvede* – Medveďku, daj labku a pod.

Hudobno-pohybové hry so spevom sú tie hry, ktorých pohybová časť, pohybové kreácie nie sú možné bez konkrétnej piesne. Nejde pri tom o hudobno-dramatické stvárnenie piesne, ale o pohybovú hru, ktorá má svoje pravidlá, svoju tradičnú podobu a vychádza z charakteru i obsahu piesne. Svoj koreň majú v hudobno-pohybových hrách folklórneho pôvodu. Ide o taký typ piesní, ktoré sa bez konkrétneho pohybu ani nezvyknú spievať. Ide o hry, kde sa vyskytuje predovšetkým chôdza a dramatizačné pohyby, pre staršie deti to už môže byť aj pohyb realizovaný rytmicky, či uplatňujúci detskú pohybovú tvorivosť, napr. *My sme sestry veselé*. Najznámejšími hudobno-pohybovými hrami so spevom sú: *Kolo, kolo mlynské*; *Zlatá brána, Oli, Oli Janko*; *My sme sestry veselé*; *Čížiček, čížiček*; *Kozička je v záhrade*; *Ty a ja, my dvaja*; *Mám ručníček*; *Zajačik do lesa*; *Gazdinky, čo robíte?*; *Na hada a iné*.

Zajačik do lesa

Veselo ľudová hra

Za - ja - čik do le - sa, u - šia - čik do le - sa,
 ho - pi - cu - pi do le - sa, ho - pi - cu - pi do le - sa.

2. Zajačik, trhaj kvet, ušiačik, trhaj kvet,

/: hopi, cupi, trhaj kvet.:/

3. Zajačik, vi veniec, ušiačik, vi veniec,

/: hopi, cupi, vi veniec.:/

4. Zajačik, obleč sa, ušiačik, obleč sa,

/: hopi, cupi, obleč sa.:/

5. Zajačik, dupni si, ušiačik, dupni si,

/: hopi, cupi, dupni si.:/

6. Zajačik, vyskoč si, ušiačik, vyskoč si,

/: hopi, cupi, vyskoč si.:/

Deti sa postavia do kruhu, pochyťajú sa za ruky a spievajú pieseň. V momente slovom naznačenej činnosti pohyb vykonajú – na slová hopi, cupi - dupanie nohami osminové hodnoty na mieste.

2. strofa – trhaj kvet, rozídu sa po priestore,

3. strofa – vi veniec, stoj na mieste naznačujú vitie vienka,

4. strofa – obleč sa, stoj, naznačujú obliekanie,

5. strofa – dupni si, návrat do kruhu a dupnutie na prvú dobu druhého taktu dvojtaktia,

6. strofa – vyskoč si, stoj v kruhu a výskok.

Obmena hry: zatlieskaj, otoč sa, čupni si a pod.

Hudobno-pohybové stvárnenie piesní, riekaniék a skladbičiek je veľmi obľúbená činnosť detí v predškolskom veku, pretože piesne a riekanky sú veľmi bohaté na obrazy, majú zaujímavý dej, rôznorodé obsadenie, čo rozvíja detskú obrazotvornosť. Deti veľmi spontánne pohybom reagujú a rady napodobňujú obsah piesní, ktoré spievajú, čo zároveň urýchľuje a uľahčuje učenie textu piesní.

Hore - dolu

Hra je zameraná na pochopenie vyjadrovacích prostriedkov hudby: postupné spomaľovanie a zrýchľovanie tempa a stúpanie a klesanie melódie.

Kolobežka

Voľne hudba: A. Derevjaniková
text: J. Pavlovič

D A D A Hm A D A

Ho - re briež-kom i - dem peš - ky ve - dl'a svo - jej ko - lo - bež - ky.

G Em A D

Do - lu z briež-ka o - do dneš-ka od - ve - zie ma ko - lo - bež - ka.

Deti pohybom vyjadrujú obsah piesne. V prvej časti kráčajú pomaly, v jemnom predklone tlačia kolobežku, v druhej časti sa narovnajú a imitujú beh dolu briežkom. Pieseň z hľadiska hudobnej formy je dvojdielna – a, b. Hra pokračuje bez spevu, hráme diel piesne a alebo b a deti pohybom reagujú na hudbu. Následne môžeme náš pohyb hore a dolu kresliť rukou pred sebou. Potom sa deti pohybujú podľa našej kresby. Ak tóny stúpajú, pohybujú sa pomaly, ak skackajú zhora dolu, pohybujú sa rýchlo.

8 Hudobno-dramatické činnosti

Vyjadruje piesne, riekanky a hudobné skladby prostriedkami hudobnej dramatiky (úroveň 2-3)

vytvára dramatické melodické a rytmické hudobné fragmenty (2-3);

deklamuje riekanky a spieva piesne v zmenenej farbe resp. v inej dramatickej situácii (2-3);

využíva zvukomaľbu pri stvárnení mimohudobného obsahu (3),

využíva hudobné nástroje na dotvorenie atmosféry v hudobno-dramatických celkoch (3).

V oblasti detskej skúsenosti sa od učiteľky očakáva, že navodí také situácie, v ktorých dieťa uplatní prvky hudobno-dramatickej improvizácie a interpretácie. Uvedené prvky môžu

uplatniť aj v hudobno-dramatických celkoch či hudobných rozprávkach, kedy deti hľadajú vhodnú hudbu na vyjadrenie postáv, prostredia či nálady.

Evaluačné pozorovanie by malo dať odpoveď na otázku, či dieťa predškolského veku využíva dramatické prostriedky na stvárnenie hudobných podnetov, či dokáže interpretovať pieseň v zmenenej hudobno-dramatickej podobe a aké prostriedky zvolí na dotvorenie deja, nálady či postáv hudobno-dramatického celku. Zároveň sledujeme, do akej miery sa slobodne a samo rozhoduje pri výbere dramatických prostriedkov, či je empatické voči svojmu okoliu a deťom a či dokáže kriticky zhodnotiť aj svoju činnosť.

Hudobno-dramatické činnosti integrujú všetky hudobné prejavy so slovnými, výtvarnými a pohybovými prejavmi prostredníctvom tvorivej dramatiky a zážitkového učenia. Hudobné činnosti tu nenastofujú iba edukačné ciele, ale sú súčasťou dramatického príbehu, v ktorom hrajú deti svoje roly, vstupujú do vzťahu s inými deťmi, a tak sa včleňujú do spoločenstva. Môžu mať charakter projektov a vychádzajú z hry.

Hudobno-dramatické činnosti sa realizujú v rôznych formách: v tvorivých speváckych činnostiach, v rytmickej improvizácii, pohybovej improvizácii či v inštrumentálnych činnostiach v určitom dramatickom rámci. V oblasti percepcie priradujeme či hľadáme k rôznym dramatickým situáciám hudbu, ktorá by ich umocnila, hráme sa na hudobných režisérov, ale skúšame aj spojenia hudby s pohybom.

Využívame dramatické a rolové hry, v ktorých sa kombinuje a spája hovorené slovo, pohyb, spev skupiny i sólistov, hudobný dialóg. Tieto hry obsahujú dramatické konanie, je tam nejaký konflikt – zápleтка a kulminácia deja. Ľudové a umelé detské hudobno-pohybové, nápodobivé, funkčné a fantastické hry sa realizujú v súlade s hudobno-dramatickým pozadím: hľadajú ukryté tajomstvá piesní, skladieb alebo rozprávok.

Základom a jadrom dramatickej hry je improvizácia a interpretácia.

Metóda *improvizácie* je založená na hre bez scenára, kde nie je nič vopred dané, námet možno meniť. Je to aj hudobná produkcia – tzv. „bez prípravy“, vytváranie rôznych melodických, rytmických či dynamických variácií, je to hra s tempom, rytmom i hudobným výrazom. Nič v nej nie je vopred dané, všetko sa môže meniť, pravidlá sa môžu vytvárať počas hry, čo umožňuje deťom objaviť seba a svoje schopnosti, zbaviť sa neistoty a trémy.

Pri metóde *interpretácie* ide o spôsob stvárnenia nejakej úlohy, piesne, skladby, básničky, kde je východiskom napodobňovanie, ktoré nevyklučuje tvorivé alebo netradičné postupy, keď deti majú samy vybrať tempo, ktoré by sa hodilo k piesni alebo zvýrazniť jeho zmeny.

Môžu sa pokúsiť aj o zmenu interpretácie ustálených vecí, ľudových piesní alebo skladieb v úplne inej podobe podľa charakteru interpreta, zmeny deja či úlohy piesne v deji.

Keď sa budí lúka

Úlohou detí je stvárniť prebúdajúcu sa lúku. Najprv sa rozprávame o prebúdzaní, ktoré poznajú z vlastného života, potom o lúke, čo sa tam môže ráno diať, prebúdať, čo na lúke môžeme vidieť, koho stretnúť, aké zvuky môžeme počuť. My im môžeme v ich predstavivosti pomôcť. Predstavy, ktoré deti vyjadria, sa snažíme zakomponovať do nejakého obrazu alebo príbehu. Využijeme pre deti dostupné vyjadrovacie prostriedky: hudobné nástroje zachytávajúce zvukovosť obrazu (napr. lúka - zvonkohra, kvety – zvonček, rosa – triangel).

Zvukovosť môžeme vyjadriť aj vlastným hlasom a dychom. Pohybom vyjadríme pohyb na lúke: dvíhame vysoko nohy, aby sme sa nezmáčali od rosy, chodíme na špičkách, aby sme neublížili kvetom, kvety sa pomaly otvárajú, otáčajú k slnku, sledujeme zvieratká ako napríklad včielky a vyjadríme ich let integráciou pohybu a zvukového vyjadrenia dychom alebo motýle glissando spevom i pohybom (hra s hlasom). Vietor môže roztancovať celú lúku, prichádza spev a tanec.

Deti si môžu vybrať aj vhodnú skladbičku, ktorá by vyjadrovala ráno na lúke (*J. Letňan – Zázračná muzika, časť Harfa, Flauta*). Dôležité je, aby obraz a príbeh vytvárali deti, my len usmerňujeme ich činnosť, voľbu hudobných prostriedkov (ktoré nástroje, aká pieseň) nechávame na deťoch. Následne vzniknutý obraz môžeme vyjadriť výtvarnými prostriedkami, použitím rekvizít a pod.

Išiel triangel na vandrovkú

Triangel je vám ušľachtilý hudobný nástroj, vyrobený z ušľachtilej ocele, vydáva ušľachtilý zvonivý tón, ktorý nemôžete nepočuť. Ale aj taký ušľachtilý hudobný nástroj môže mať také neušľachtilé, skoro ľudské problémy. Konkrétne, ten náš triangel ležal už pridlho v kufríku s detskými hudobnými nástrojmi v jednom nemenovanom obchode s hudobníkmi. Spočiatku ho to netrápilo, nikto ho nezamastil svojimi rukami, nebol v kufríku sám. Ale časom si povedal, čo je veľa, to je veľa. Od pridlého ležania začal strácať lesk, už ani nevedel, či ešte znie a nádej na záchranu neprichádzala. Jedného dňa však prišla jedna učiteľka do obchodu a chcela kúpiť deťom do škôlky hudobné nástroje. Pani predavačka jej otvorila kufrík a učiteľka

radostne pozerala na nástroje v kufríku. Dokonca si aj triangel vybrala, zahrala na ňom a náš triangel sa prenádherne rozoznel. Postrehla to aj ona a uznanlivo povedala: „Nóóó, ten by pekne znel aj vo veľkom orchestri.“ Trianglu sa rozbúchalo srdiečko v nádeji, že... ale ona ho tam len tak položila späť na pult a povedala: „Ďakujem“. Pani predavačka ju vyprevadila k dverám a opustený triangel zabudla vrátiť do kufríka. My už vieme, čo asi nasledovalo. Triangel sa skotúlal dolu a sám sa vybral do sveta hľadať svoje hudobné šťastie.

Čo všetko mohlo postretnúť triangel na ceste za hudobným šťastím? Mohol sa ocitnúť na ceste, vystrašili ho autá, trúbiaci vlak, možno ho niekto našiel a zobral domov deťom, odniesol do obchodu a možno rovno do orchestra. Triangel sa bál aj tešil, bola mu zima, možno zmokol. Možno hral na vianočnom koncerte, možno sa stal zvončekom pri dverách. Druhú časť príbehu vytvorí deti a hudobno-dramaticky ho stvárnia. Ony samy sa budú správať ako triangel, budú mať strach i radosť a aj triangel bude znieť v týchto situáciách celkom ináč.

Hudobná rozprávka je hudobno-dramatický žáner s výrazným výchovným významom, ktorý ponúka možnosť využiť naplno princíp komplexnej múzickej výchovy. Ide v nej o symbiózu výchovných momentov využívaním pozitívnych morálnych hodnôt (odvaha, ochota pomôcť, stieranie sociálnych rozdielov, učenie kladným príkladom), veľkej miery personifikácie (zvieratá majú ľudské vlastnosti a pod.), ale aj možnosť rozvoja hudobných schopností, tvorivosti, fantázie a aktivity.

Hudobná rozprávka je trvale zjednocujúci činiteľ všetkých zložiek hudobnej výchovy. Má charakter projektu a deti si pri jeho realizácii v praxi vyskúšajú výhody kooperácie, overia si priechodnosť svojich nápadov, svoje silnejšie i slabšie stránky.

Projekty môžu mať takúto podobu:

samostatné hudobno-dramatické čísla pospájané komentárom učiteľky alebo detí, bez scénického a kostýmového stvárnenia,

spojenie niekoľkých hudobno-dramatických obrazov či pohybových vyjadrení s preklenovacím komentárom, s náznakovou scénou a kostýmami,

spojenie niekoľkých obrazov s pohybovým vyjadrením, dominantné sú tam vzťahy medzi postavami,

pokus o organizáciu inscenácie s minimálnym komentárom, v ktorej hrajú fiktívne roly a bez následkov si vyskúšajú rôzne životné situácie.

LITERATÚRA

- BALCÁROVÁ, B. 2004. *Alfa didaktiky hudobnej výchovy*. Prešov: Súzvuk, 2004. 338 s. ISBN 80-89188-00-1
- BURGROVÁ, K. 2009. Pedagogická interpretácia hudobného diela v príprave učiteľov pre 1. stupeň základnej školy. In: *Za kvalitou vzdelávania učiteľů primární a preprimární pedagogiky*. Olomouc: Votobia, 2009. ISBN 978-80-7220-315-4
- DEREVJANÍKOVÁ, A. 2011. *Metodika hudobnej výchovy v predprimárnej edukácii*. 2. vyd. Prešov: PF PU, 2011. ISBN 978-80-89188-32-1
- DEREVJANÍKOVÁ, A. 2013. *Hudobná výchova – Hráme sa s hudbou*. Bratislava: Pro Solutions, 2013. ISBN 978-80-8139-028-9
- FELIX, B. 1996. *Druhá múza detského divadla*. Bratislava: Národné osvetové centrum, 1996. ISBN 80-7121-101-X
- HOLAS, M. 2013. *Psychologie hudby v profesionální hudební výchově*. Praha: AMU, 2013. 168s. ISBN 978-80-7331-262-6
- HOLAS, M. 2004. *Hudební pedagogika*. Praha: AMU, 2004. 124 s. ISBN 80-7331-018-X
- HURNÍK, I., EBEN, P. 1982. *Česká Orffova škola I*. Praha: Suprafon, 1982.
- KALMÁROVÁ, L. 1998. *Zdravý hlas – pekný spev*. Prešov: Súzvuk, 1998.
- KODEJŠKA, M. 2002. *Integrativní hudební výchova dítěte předškolního věku*. Praha: PF UK, 2002. 75 s. ISBN 80-7290-080-3
- KOPINOVÁ, Ľ., BYSTRICKÁ, K., PROCHÁZKOVÁ, P., URDOVÁ, D. 1995. *Metodika hudobnej výchovy pre stredné pedagogické školy*. Bratislava: SPN, 1995. 245 s. ISBN 80-08-00335-9
- KOSTRUB, D. a kol. 2005. *Dizajn procesu výučby v materskej škole*. 1. vyd. Prešov : Rokus, 2005. 168 s. ISBN 80-89055-56-7
- KRBAŤA, P. 1994. *Psychológia hudby (nielen) pre hudobníkov*. Prešov: Matúš music, 1994. 215 s. ISBN 80-967089-4-5

MACHKOVÁ, E. 2007. *Metodika dramatické výchovy*. Praha: Združení pro tvořivou dramaturgiu, 2007. ISBN 978-80-901660-9-0143

PODHÁJECKÁ, M. a kol. 2007. *Edukačnými hrami poznávame svet*. Prešov: PF PU, 2007. 219 s. ISBN 978-80-8068-599-7

SEDLÁK, F., VÁŇOVÁ, H. 2013. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolínium, 2013. ISBN 978-80-246-2060-2

SEDLÁK, F. 1985. *Didaktika hudební výchovy I*. Praha : SPN, 1985.

SEDLÁK, F. 1995. *Základy hudební psychologie*. Praha: SPN, 1995.

SCHNEIDEROVÁ, M. 2001. *Hudba – hra – děti*. Prešov: Súzvuk, 2001. 106 s. ISBN 80-968600-4-6

ŠIMONEKOVÁ, H. 2000. *Hudobno-pohybová rytmika*. Bratislava: AT Publishing, 2000, ISBN 80-88954-10-X

Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie v materských školách, 2016. [online]. Bratislava: ŠPÚ. Dostupné na internete:

<http://www.statpedu.sk/clanky/statny-vzdelavaci-program/svp-pre-materske-skoly>

TICHÁ, A. 2005. *Učíme děti zpívat*. Praha: Potrál, 2005. 146 s. ISBN 80-7178-916-X